

Likovi i funkcije u ruskim narodnim bajkama

Cmrečki, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:036188>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za rusistiku

Sveučilišni diplomski studij

Ruski jezik i književnost; smjer: prevoditeljski

Anđela Cmrečki

Likovi i funkcije u ruskim narodnim bajkama

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za rusistiku

Sveučilišni diplomski studij

Ruski jezik i književnost; smjer: prevoditeljski

Likovi i funkcije u ruskim narodnim bajkama

Diplomski rad

Student/ica:

Anđela Cmrečki

Mentor/ica:

dr. sc. Eugenija Čuto

Komentor/ica:

doc. dr. sc. Adrijana Vidić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andela Cmrečki**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Likovi i funkcije u ruskim narodnim bajkama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. listopada 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O bajci	2
2.1. Što je bajka?	2
2.2. Klasifikacija bajki	4
3. O likovima u bajci	8
4. O funkcijama	15
5. Analiza	27
5.1. „Perce Finista sokola“	27
5.2. „Vasilica Prekrasna“	30
5.3. „Princeza-žaba“	32
6. Zaključak	36
7. Bibliografija.....	37

1. Uvod

Naziv *bajka* u našem jeziku prema Milivoju Solaru dolazi od glagola *bajati*, što bi značilo „vraćati, čarati“ (Solar 1988: 169) ili prema *Hrvatskom jezičnom portalu* „1. etnol. govorenjem posebnih riječi i obavljanjem posebnih radnji tjerati od koga ili navlačiti na koga bolest ili kakvo zlo; vraćati 2. lijepo pričati, plesti priču oko čega netočnog ili sa željom da se prevari“ („bajati“). U bajci se natprirodno i zbiljsko miješaju tako da među njima „nema pravih suprotnosti“ (Solar 1988: 169). Poput drugih usmenih oblika sklona je formulaičnosti, ponavljanju i varijacijama motiva, zbog čega se približava poeziji u kojoj nalazimo to isto. Dodatne stilske osobine bajke su „odsustvo psihološke karakterizacije, ustaljeni tipovi ponašanja i ustaljeni likovi, svojstvo čudesnog da nikog ne začuđuje i plaši, polaritet dobra i zla, te nesputana moć mašte i želje nad stvarnošću“ zbog čega je riječ o književnoj vrsti „s relativno strogo utvrdivim konvencijama izražavanja“ (Solar 1988: 169). Upravo te konvencije tema su ovog diplomskog rada s naglaskom na ruske narodne bajke.

Cilj ovog diplomskog rada je proučiti i analizirati ruske narodne bajke kroz teorijski pristup Vladimira Proppa, s posebnim osvrtom na narativnu strukturu, uloge likova i njihovu podjelu. Prvo poglavlje rada daje definiciju bajke i razmatra izazove pri njezinoj klasifikaciji, oslanjajući se na studije Milivoja Solara, E. M. Meletinskog i Vladimira Proppa. Ukratko će se predstaviti povijest proučavanja bajke te ključne razlike između bajki i mitova. Također će se detaljno razmotriti različiti pristupi klasifikaciji bajki, s posebnim naglaskom na Proppovu podjelu prema njihovim motivima i strukturi. Bit će prikazana i Proppova kritika drugih sustava klasifikacije, poput onih koje su predložili Wilhelm Wundt, R. M. Volkov i Antti Aarne. Drugi dio rada predstavlja likove u ruskim narodnim bajkama prema Proppovoj teoriji djelokruga likova. Likovi će se prikazati prema njihovim ulogama u priči, kao što su, na primjer, junak, protivnik, darivatelj i pomoćnik, te će se razmotriti uloga svakog tipa u razvoju fabule. Iduće poglavlje će objasniti ključne funkcije koje je Propp pronašao u svojoj analizi i njihovu ulogu u strukturi priče. U petom poglavlju provest će se detaljna analiza triju ruskih narodnih bajki iz Afanasjevljevog zbornika kroz prizmu Proppove teorije o likovima i funkcijama. Svaka bajka će ukratko biti opisana te će se nakon nje prikazati likovi i funkcije koje su pronađene u njima. U zaključnom dijelu rada sažet će se ključne spoznaje o strukturi i karakteristikama ruskih narodnih bajki, s posebnim naglaskom na njihovu klasifikaciju, likove i funkcije.

2. O bajci

U ovom poglavlju nastojat će se bajku donekle definirati i ponuditi pregled njezinih klasifikacija što nije nimalo jednostavan zadatak s obzirom na to da kod različitih proučavatelja iz različitih tradicija, a vrlo često i iz iste tradicije nalazimo različita stajališta po tim pitanjima, kako dijakronijski, tako i sinkronijski.

2.1. Što je bajka?

Milivoj Solar u Teoriji knjiženosti definira bajku kao posebnu „književnu vrstu u kojoj se čudesno i nadnaravno isprepleće sa zbiljskim na takav način da između prirodnog i natprirodnog, stvarnog i izmišljenog, mogućeg i nemogućeg, nema pravih suprotnosti“ (Solar 1988: 169). Etimologiju riječi bajka pronalazimo u glagolu bajati koji nosi značenje „vraćati, čarati; prema istoznačnom glagolu gatati, postoji i, danas zastarjeli, naziv gatka“ (Solar 1988: 169). Neka od obilježja bajki, poput repetitivnosti načina izražavanja, kao i repetitivnosti motiva, povezuju bajku s poezijom, dok je ostale karakteristike, poput manjka „psihološke karakterizacije, ustaljeni tipovi ponašanja i ustaljeni likovi, svojstvo čudesnog da nikog ne začuđuje i plaši, polaritet dobra i zla, te nesputana moć mašte i želje nad stvarnošću“ kao književnu vrstu čine usko određenom te „s relativno strogo utvrdivim konvencijama izražavanja“ (Solar 1988: 169). Zanimljiva je etimološka povijest riječi *bajka* u ruskom jeziku. Prema Maxu Vasmeru, u crkvenoslavenskom jeziku riječ *bajati* imala je više značenja, uključujući „govoriti, pričati, liječiti i vraćati“ („baju“). Do 17. stoljeća ova se književna forma nazivala *basna* (*basn'*), što pokazuje kako su u starijem razdoblju basne i bajke dijelile terminološke i sadržajne karakteristike. Tek u 17. stoljeću, u pisanim izvorima, pojavljuje se naziv *skazka* (bajka), koji potječe od riječi *сказка i nastao je od glagola *kazat'* (kazati), čime se uspostavlja poveznica između pričanja i narativnog karaktera bajki („skazka“).

„Postojani, stabilni elementi bajke su funkcije junaka bez obzira na to tko i kako ih vrši. One tvore osnovne sastavne dijelove bajke. Broj je takvih funkcija u magičnoj bajci ograničen“ (Propp 2020: 28). Ove Proppove „funkcije“ A. N. Veselovski imenuje „motivima“. Njih je zapravo izuzetno malo, dok junaka u bajci – izuzetno puno, stoga Propp ovako objašnjava ambivalentnost bajke: s jedne strane zapažamo njezinu „zapanjujuću mnogolikost, šarenilo i slikovitost“, a s druge – vidimo „ništa manje zapanjujuću jednolikost, njezinu ponovljivost“ (Propp 2020: 27). Propp naglašava da je u bajci vidljiv jedan te isti redoslijed funkcija, odnosno motiva, kao i to da sve bajke imaju jednaku strukturu (isto: 30). Čvrstu

strukturu ne mogu pokolebati moguća odstupanja od funkcija niti eventualne druge promjene ili varijacije. Na temelju izloženih karakteristika bajki V. Propp predlaže sljedeću definiciju bajke: „Bajka je priča izgrađena na temelju izmjenjivanja navedenih funkcija u različitim oblicima, uz izostanak nekih od njih u svakoj posebnoj bajci i uz ponavljanje drugih“ (Propp 2020: 105).

V. Propp shematski je formulirao kompoziciju na kojoj se temelji mnogo raznoraznih bajki: „bajka počinje nanošenjem nekakvog uštrba ili štete (otmicom ili progonstvom) ili pak željom da se ima nešto“. Bajka se razvija preko „odlaska junaka od kuće, njegova susreta s darivateljem koji mu dodjeljuje magično sredstvo ili pomoćnika, uz čiju pomoć on pronalazi predmet za kojim traga“. Nadalje bajka priča o „dvoboju s antagonistom, vraćanju kući i potjeri“. U tu tipičnu kompoziciju bajke često ulaze različite komplikacije: junak se podvrgava dodatnim kušnjama, koje uspješno svladava i postaje car i ženi se (Propp 2020: 168).

Bajku teoretičari svrstavaju u takozvane jednostavne oblike zajedno s mitom, legendom, sagom, vicem, zagonetkom i poslovicom (Solar 1988: 167-170). Riječ je o jezičnim tvorevinama koje „zahvaćaju, oblikuju i izražavaju određenu životnu pojavu“ te su „[z]bog svoje čvrste jezične organizacije i karakterističnih odnosa prema stvarnosti“ prepoznatljive i u „svakodnevnog govoru, gdje se čuvaju i pojavljuju unutar neprestane stvaralačke djelatnosti jezika“, ali i u „književnim djelima, gdje čine elemente složenijih struktura ili se pak javljaju kao poseban način razvijanja one tematike i onih zakona oblikovanja koji su u njima prisutni već i u izvornom, spontanom obliku“ (Solar 1988: 167). Međutim, jednostavne je oblike ponekad teško međusobno u potpunosti razlikovati, a bajku se najčešće povezuje s mitom. Vladimir Propp shvaćao je mit kao „priču o bogovima i božanstvima u postojanje kojih narod vjeruje“ (Propp 2020: 180). Mit i bajka (*mif* i *skazka*) ne razlikuju se „po formi već po svojoj društvenoj funkciji“ (Propp 2020: 180). Ta društvena funkcija mita ovisi o razini kulture jednog naroda: mitovi naroda koji nisu došli do stupnja države jedna je pojava dok su mitovi starih kulturnih država o kojima znamo preko njihove književnosti (Stara Grčka, Egipat) – nešto sasvim drugo. Ponekad se mit i bajka toliko podudaraju da se u folkloristici i etnografiji mitovi se nazivaju bajkama (isto).

E. M. Meletinskij bajku kao književnu vrstu smatra „jednom od najstarijih oblika usmenog umjetničkog stvaralaštva“ kao i „najpopularnijim i najdemokratskijim oblikom“ (Meletinskij 2005: 3). Također navodi da se bajka „obično tumači kao čisto umjetnička pojava“, dok su kod mita „ne razlikuju nesvjesno-poetski elementi, počeci religioznih i predznanstvenih ideja“ te su također „česti tragovi veza s ritualima“ („Mif i

skazka“). Kada je riječ o prvobitnom folkloru, proučavatelji kao što su Franz Boas i Stith Thompson smatrali su da je „mit u principu vrsta bajke“, drugi su pak imali potpuno suprotno stajalište i bili skloni „sve prvobitne bajke nazivati mitovima“, a treći došli do kompromisa upotrebom termina *mitološke bajke*. Meletinskij je uvažio različite poglede i došao do „optimalnog skupa razlikovnih obilježja“: mitu bi pripadale osobine ritualnosti, sakralnosti, pouzdanosti, etnografski konkretnog tipa fantazije te mitskog junaka, mitskog, odnosno pretpovijesnog vremena radnje, prisutnosti etiologije i kolektivnosti (kozmičnosti) objekta predstavljanja, a bajki negacija navedenog, odnosno neritualnost, nesakralnost, nepouzdanost, uvjetno-poetski tip fantazije, nemitski junak, bajkovito ili vanpovijesno vrijeme, odsutnost etiologije i individualnost objekta prikazivanja. Riječ je, dakle, o optimalnom setu obilježja, ali došlo je do pretvorbe mita u bajku, odnosno do

deritualizacije, desakralizacije, slabljenja stroge vjere u istinitost mitskih „događaja“, razvoja svjesne izmišljotine, gubitka etnografske konkretnosti, zamjene mitskih likova običnim ljudima, mitskog vremena bajkovito-neodređenim, slabljenja ili gubitka etiologizma, prijenosa pažnje s kolektivnih na individualne sudbine (Meletinskij).

Bajka, dakle, ne predstavlja vrstu koju je jednostavno definirati niti odrediti njezine granice s drugim, sličnim vrstama, a posebnu vrstu komplikacije predstavljaju pokušaji njezine klasifikacije koje ćemo naznačiti u sljedećem dijelu.

2.2. Klasifikacija bajki

O klasifikaciji bajki je u svojoj Morfologiji bajke pisao Vladimir Propp prema čijem mišljenju klasifikacija bajki trebala bi proizlaziti upravo iz samih bajki umjesto dolaziti izvana. Međutim, mnogi drugi proučavatelji bajke čine upravo suprotno, odnosno „većina istraživača počinje od klasifikacije, unoseći u nju materijal spolja, a ne izvodeći klasifikaciju iz njenog suštinskog materijala“ (Propp 1982: 12). Kao polaznu i na kraju najpravičniju podjelu narodnih priča Propp uzima onu koja dijeli narodne priče na tri podvrste, a to su priče o životinjama, magične priče i priče o realnim svakidašnjim temama (Propp 1982: 12). Međutim, Propp naglašava kako narodne priče iznimno lako iste radnje vežu uz ljude, životinje i predmete te postavlja pitanje mogu li se magični elementi pronaći u pričama o životinjama, mogu li životinje igrati bitnu ulogu u magičnim pričama ili pak nalazi li se u tim pričama stvaran događaj. Za primjer daje priču o podjeli livade: u ruskoj kulturi obmanut je medvjed, dok je u zapadnim varijantama obmanut vrag. Zamjenom vruga medvjedom ruska verzija priče pretvara se u bajku o

životinjama, no Propp također ističe kako ta priča nije niti magična niti realna te da se ne uklapa u gore navedenu klasifikaciju (Propp 1982: 12). Kako bi pojasnio da je data klasifikacija ipak najbolja, Propp navodi neke od drugih klasifikacija koje su nepotpune i neprihvatljive.

Prva klasifikacija koju Vladimir Propp analizira je iz *Psihologije naroda: istraživanje razvojnih zakona jezika, mita i morala* Wilhelma Wundta koji identificira sedam vrsta: „[m]itološke priče – basne (*Mythologische Fabelmärchen*)“, „[č]iste bajke (*Reine Zaubermärchen*)“, „[b]iološke priče i basne (*Biologische Märchen und Fabeln*)“, „[č]iste basne o životinjama (*Reine Tierfabeln*)“, „[p]riče 'o poreklu' (*Abstammungsmärchen*)“, „[š]aljive priče i basne (*Scherzmärchen und Scherzfabeln*)“, „[m]oralne basne (*Moralische Fabeln*)“ (Propp 1982: 13). Iako do tada najpotpunija predstavljena, Wundtova klasifikacija ima propusta. Primjerice, za basnu kao vrstu nije jasno što se podrazumijeva pod tim nazivom s obzirom da se koristi u pet od sedam slučajeva. Postavlja se pitanje o granici među čistim basnama o životinjama i moralnim basnama jer nije jasno zašto takozvane čiste basne ne mogu istovremeno biti i moralne (Propp 1982: 14). Također, ističe kako je termin šaljiva priča „nedopustiv“ jer se takva priča ne mora nužno tumačiti kao šaljiva priča, već može imati i druge karakteristike, a time i tumačenje (poput hrabrosti koja se može pojaviti usporedo sa šaljivošću) (Propp 1982: 14).

Dok se Wundt fokusira na klasifikaciju narodnih priča prema vrstama, R. M. Volkov ih klasificira prema sižeima. Propp smatra bilo kakvu podjelu bajki prema sižejima nemogućom zbog zakona prenosivosti, to jest, mogućnosti da se dio bajke bez ikakvog mijenjanja prenese u drugu bajku te da pri tome ima smisla (Propp 1982: 14). Međutim, Volkov predlaže podjelu na petnaest sižea od kojih Propp navodi deset o: „nevino progonjenima“, „junaku-glupaku“, „tri brata“, „borcima protiv zmaja“, „traganju za zaručnicom“, „mudroj devojci“, „ukletima i začaranima“, „vlasniku amalije“, „vlasniku čudotvornih predmeta“, „nevernoj ženi“ itd. (Propp 1982: 15). Propp dolazi do zaključka kako ovaj način podjele nema smisla jer nije objašnjeno na temelju čega je Volkov došao do nje.¹

Antti Aarne tvorac je poznatog registra narodnih bajki i osnivač finske škole proučavanja bajke koja pozornost stavlja na rasprostranjenost sižea. Unutar finske škole, materijale grupiraju „geo-etnografski, po izvesnom unapred razrađenom sistemu, a potom se

---

¹ Propp argumentira: „Zar nema bajki u kojima tri brata (treća vrsta) tragaju za zaručnicama (peta vrsta)? Zar vlasnik amalije ne kažnjava pomoću te amalije nevemu ženu? Na taj način, ova klasifikacija nije naučna klasifikacija u pravom smislu reči, ona nije ništa drugo do uslovni registar čija je vrednost veoma sumnjiva. I zar se slična klasifikacija može ma i izdaleka uporediti sa klasifikacijom biljaka i životinja, stvorenoj ne odoka, nego posle preciznog i dugog prethodnog proučavanja materijala?“ (Propp 1982: 16).

izvode zaključci o osnovnoj strukturi, rasprostranjenosti i poreklu sižea“ (Propp 1982: 17). Problem s takvim principom je taj što je jedna od osnovnih zakonitosti narodnih bajki srodnost njihovih sižea, koja automatski povlači pitanje granice među sižeima kojemu u radu ove škole nije posvećena potrebna pozornost, niti su uvažavali načelo prenosivosti elemenata, odnosno pripadnici škole „polaze od nesvesne pretpostavke da je svaki siže nešto organski celovito, da se može istrgnuti iz niza drugih sižea i proučavati sam za sebe“ (Propp 1982: 17). Propp objašnjava da je takvo „objektivno razdvajanje jednog sižea od drugog i izbor varijanata“ komplicirano a za primjer navodi kako proučavatelji Bolte i Polivka smatraju da je bajka „Frau Holle“ varijanta Afanasjevljeve „Babe Jage“, kao i varijacije u kojima je zamijenjena likovima poput zmajeva ili miševa, ali propuštajući pritom navesti bajku „Mraz“ koja ima sve elemente kao prethodne dvije: tjeranje pokćerke od kuće i njen povratak s poklonima, nakon čega slijedi isti siže s rođenom kćeri, a sve navedene bajke također predstavljaju i personifikaciju zime. Propp pretpostavlja da se „Mraz“ zbog umjetničke posebnosti neopravdano izdvojio kao samostalan siže s vlastitim varijantama zbog čega zaključuje da „objektivnih kriterijuma za razdvajanje jednoga sižea od drugoga – nema“ (Propp 1982: 18).

Aarneov registar sižea je učinio mogućim šifriranje bajki jer su tipovi bajki dobili numeričku oznaku. Također je zaslužan za uvođenje podvrsta, a da se nitko prije njega nije ozbiljnije pozabavio uvođenjem rodova, vrsti i varijanti (Propp 1982: 17-18). Međutim, Propp kod njegove klasifikacije s lakoćom vidi propuste nalik Wundtovima i Volkovljevimajama jer kod njegova tri osnovna tipa (priče o životinjama, priče u užem smislu riječi i anegdote) opet nije jasno zašto jedan tip ne bi bio smatran drugim (Propp 1982: 18). Aarne izdvaja sedam kategorija mogućih natprirodnih elemenata u bajci (protivnik, supruga ili suprug, zadatak, pomoćnik, predmet, snaga ili sposobnost i ostali natprirodni motivi), ali vrlo jednostavna zamjerka ovakvoj klasifikaciji je da je ponovo moguće miješanje, odnosno, kako navodi Propp, natprirodni zadatak može rješavati natprirodni pomoćnik, a to može biti istovremeno natprirodna supruga (Propp 1982: 18). Međutim, Aarne je težio praktičnoj klasifikaciji za svoj registar kao određenom vodiču iako njegov trud u tom pogledu u konačnici pokazuje da podjela na tipove ili ne postoji ili ne može biti postignuta na razini na kojoj je on provodio. Iz kaosa vlastite klasifikacije prema sižeima sam Aarne zna, premda posve nesustavno, preći na klasifikaciju prema motivima, što za Proppa predstavlja pravilan put (Propp 1982: 19).

Propp još navodi metodu opisivanja bajke kakva je primijenjena u radovima A. N. Veselovskog i Josepha Bédiera. Veselovski siže opisuje kao skup motiva, koji je za njega

primarna pripovjedna jedinica koja se ne da rastaviti na manje dijelove, a siže predstavlja „akt sjedinjenja“ motiva (Propp 1982: 20). Prvi koji je došao do zaključka da postoji suodnos onoga što je u bajci stalno i onoga što je promjenjivo je bio Bédier (Propp 1982: 21). Ono što je stalno nazivao je elementima i obilježavao to grčkom omegom, a za sve je promjenjive veličine koristio latinska slova. Međutim, Propp smatra da je nemoguće precizno odrediti omegu i objasniti što zapravo predstavljaju njegovi elementi (Propp 1982: 22).

Uzevši u obzir sve navedene klasifikacije, Propp zaključuje kako bez primjerene „morfološke obrade“ neće biti niti točne povijesne obrade te da je analiza strukture bajke ključni korak prije nego što se prijeđe na proučavanje njenog povijesnog razvoja (Propp 1982: 24). Smatra da razumijevanje formalnih karakteristika, odnosno strukturalnih elemenata bajke, omogućava dublje i preciznije proučavanje njenog povijesnog konteksta i evolucije. Drugim riječima, kako bi se shvatilo kako su bajke kroz vrijeme nastajale, mijenjale se i prenosile, prvo je potrebno sagledati osnovne obrasce, motive i kompoziciju koje one dijele. Tek tada se može analizirati kako su društveni, kulturni i povijesni čimbenici utjecali na njihovo oblikovanje (Propp 1982: 23-24).

3. O likovima u bajci

Proučivši stotinu narodnih bajki, Vladimir Propp je prepoznao obrasce i ponavljanja u funkcijama likova, stvorivši pritom jedinstveni sustav od sedam tipova likova od kojih svaki ima svoj krug djelovanja. U ovom poglavlju prikazuju se i kategoriziraju likovi u narodnim bajkama prema Proppovoj teoriji koja je nadopunjena analizom E. S. Novika.

Propp svoju klasifikaciju likova izvodi iz sto narodnih bajki u kojima uočava ponavljanja među likovima i njihovim funkcijama koje u konačnici dijeli na sedam tipova likova prema krugu djelovanja. Prvi djelokrug onaj je protivnika² (štetočine), čija zadaća uključuje „nanošenje štete (X), bitku i ostale oblike borbe protiv junaka (L), proganjanje“ (Propp 1982: 86). Pod djelokrug darivatelja spada „priprema za prenošenje čarobnog sredstva (D), snabdevanje junaka čarobnim sredstvom (Z)“ (Propp 1982: 86). Treći je djelokrug pomoćnika, koji prebacuje „junaka kroz prostor (R), otklanja nevolje ili nedostatke (E)“, također osigurava „spašavanje od potere (S), rešavanje teških zadataka (A), junakovo preobražavanje (Tr)“ (Propp 1982: 86). Četvrti po redu je „djelokrug careve kćeri (traženog lica) i njenog oca“, a podrazumijeva „postavljanje teških zadataka (T), žigosanje (M), razotkrivanje (Dv), prepoznavanje (I), kažnjavanje drugog protivnika (Pu), svadbu (N)“ (Propp 1982: 86-87). Granica među funkcijama tih dvaju likova često se ne može točno odrediti. Peti je djelokrug pošiljatelja čija je jedina funkcija slanje junaka na neki put (Propp 1982: 87). Šesti je djelokrug junaka i može se podijeliti na junaka-tražitelja i na junaka-žrtvu. Djelokrug junaka-tražitelja podrazumijeva „odlazak u potragu (...), reakciju na darivaočeve zahteve (H), svadbu (N)“, dok junak-žrtva ne ostvaruje funkciju potrage (Propp 1982: 86-87). Posljednji, sedmi djelokrug je onaj lažnog junaka i podrazumijeva „odlazak u potragu (...), reakciju na darivaočeve zahteve – uvek negativnu (...), i, kao specifičnu funkciju, – neosnovane zahteve (F)“ (Propp 1982: 86-87).

Postoje tri načina na koje se navedeni djelokruzi poklapaju s likovima. U prvom slučaju se u potpunosti poklapa pa je, primjerice, Baba Jaga koja nagrađuje junaka tipični darivatelj (Propp 1982: 86-87). Međutim, jedan lik može objedinjavati više djelokruga te, na primjer, šumske životinje mogu biti isprva darovatelji čarobnog sredstva, ali i postati junakovi pomoćnici (Propp 1982: 88). Posebnu pažnju Propp pridaje Babi Jagi koja nehotice može postati pomoćnik pokazavši Ivanu put nakon što pobjegne od tuče koju je sama započela, što je

---

² Nazivi na ruskom jeziku su *антагонист (вредитель)*, *даритель (снабдитель)*, *помощник*, *царевна (искомый персонаж)* и *ее отец, отправитель, герой і ложный герой* (Propp 2020: 85-86).

zapravo prvo čini protivnikom, ili kada počinje kao protivnik koji nehotice preuzima funkciju darivatelja kad „otima dečaka, i zatvara ga u peć, a zatim je on pokrade“ (Propp 1982: 88). Taj primjer također pokazuje kako se namjere pojedinih likova ne mogu uzeti u obzir pri određivanju njihovog karaktera. Nije bitno što oni misle i žele, već su bitna njihova djela i postupci, koji se ocjenjuju na osnovi njihovog značenja za junaka te daljnje razvijanje fabule (Propp 1982: 88-89). Naposljetku, jedan djelokrug može biti vidljiv kod nekoliko različitih likova poput, primjerice, provjere, reakcije na provjeru i nagrade junaka koji se mogu podijeliti na nekoliko likova (Propp 1982: 89). Na primjeru „Ivan dobiva letećeg konja na kojem odleti k carevoj kćeri“ Propp prikazuje kako „predmeti djeluju kao živa bića“ i naziva ih „čarobnim sredstvima“, dok na primjeru „Ivan dobiva konja koji riga zlato te postaje bogataš“ prikazuje kako osobina poprima ljudska obilježja te ih naziva „čarobnim pomoćnicima“, odnosno tako „živa bića, predmeti i osobine mogu se (...) smatrati ekvivalentima“ (Propp 1982: 89). Međutim, zbog ograničene jednakosti, Propp pomoćnike dijeli na kategorije univerzalnih, koji obavljaju svih pet funkcija pomoćnika, djelomičnih, koji obavljaju pojedine funkcije (npr. životinje, osim konja, „duhovi koji se pojavljuju iz prstena“) i naročitih pomoćnika koji imaju samo jednu za njih određenu funkciju (Propp 1982: 90). Ukoliko nema pomoćnika, junak sam obavlja njegove funkcije te postaje „vidoviti junak“, a moguća je i situacija u kojoj pomoćnik obavlja funkcije junaka (Propp 1982: 90).

Svaki od sedam vrsta likova prema Proppu ima poseban način na koji se pojavljuje u bajci. Protivnik se pojavljuje dva puta: prvi puta nenadano te nestaje, a drugi put „ulazi kao nađeni lik“ najčešće nakon putovanja (Propp 1982: 91). Darivatelj se u bajci pojavljuje slučajno (u šumi, na putu, polju). Čarobni pomoćnik se pojavljuje kao poklon, a „[p]ošiljatelj, junak, lažni junak, kao i careva kći uključuje se u početnu situaciju“ (Propp 1982: 91). Lažni junak se često ne spominje pri prvom nabranjanju, već se naknadno dozna „da on živi na dvoru ili u kući“ (Propp 1982: 91). Poput protivnika, careva kći se također pojavljuje dva puta. Takvu podjelu Propp uzima kao normu, ali navodi i odstupanja. Prvo nastupa u slučaju da u bajci nema darivatelja pa se način na koji bi se darivatelj trebao pojaviti prenosi na pomoćnika. U ovom slučaju jedan lik preuzima dvije funkcije te se u bajku uvodi kada ih počne obavljati. Drugo odstupanje veže se na pravilo početne situacije. Postoje dvije osnovne početne situacije: prva su tražitelj i njegova obitelj, a druga žrtva i njegova obitelj. Odstupanje nastupa kada se te situacije sjedine te se u bajci pojave obje u isto vrijeme (Propp 1982: 92).

Proučavanje likova i njihova podjela po kategorijama navodi Proppa na daljnju analizu, a to su atributi likova, to jest, njihove karakteristike (Propp 1982: 94). Pod atributima navodi

spol, fizičke karakteristike i položaj. S obzirom na to da se u bajci neki likovi mogu zamijeniti drugima, Propp objašnjava kako te promjene „imaju svoje, ponekad veoma složene, uzroke“ (Propp 1982: 94). Stvarni život stvara nove, upečatljive likove, koji su glavna podloga za stvaranje likova iz bajke, a na to utječu razni čimbenici poput aktualne povijesti, religije i pismenosti (Propp 1982: 94). Bajke nose tragove drevnog mnogoboštva, starih običaja i obreda, ali se s vremenom mijenjaju. Te promjene prate određene zakonitosti, a svi ti procesi zajedno doprinose raznolikosti koju je često teško jasno sagledati (Propp 1982: 95). Međutim, Propp je pomoću tabličnog prikaza uspio to napraviti. Atribute likova dijeli na tri rubrike: „izgled i nomenklatura, osobenosti pojavljivanja, i prebivalište“ kojima se pridodaju pomoćni elementi (Propp 1982: 95). Za primjer daje karakteristike Babe Jage, „njeno ime, njen izgled (s koščatom nogom, nosom upire u tavicu i sl.), njena kućica koja se okreće na kokošnjim nogama i način njenog pojavljivanja: doletanje u stupi, uz fjuk i buku“ (Propp 1982: 95). Te tri rubrike mogu se zasebno proučavati, a osobine koje se iznova pojavljuju stvaraju kanon, koji se može izdvojiti iz same bajke te ih Propp dijeli na „međunarodni kanon, postoje nacionalni oblici, specifično indijski, arapski, ruski (...)“ (Propp 1982: 95). Neke osobine se mogu premjestiti iz jedne rubrike u drugu. Ta premještanja su veoma bitna za stvaranje „bajkovitih tvorevina“ koje čine novi siže (Propp 1982: 96).

Premda ćemo se u analizi fokusirati na spoznaje iz Proppove *Morfologije bajke*, spomenut ćemo i one E. S. Novika koji se na njih oslanja kada nastoji objasniti sustav likova iz ruske bajke kroz podjelu utemeljenu na „suprotnosti četiri glavne semantičke sfere: individualne (I), obiteljske (II), klasne (III), prostorne (IV)“ (Novik). Prvu skupinu naziva „status pojedinca“ unutar čega se likovi dijele prema „unutarnjem svijetu (opozicija prirodno i nadnaravno) i vanjskom izgledu (opozicija antropomorfno i neantropomorfno)“ (Novik). Navedene opozicije određuju osnovnu podjelu likova „na nadnaravna bića, ljude, životinje, biljke i predmete“ (Novik). Nadnaravni likovi najčešće su antropomorfni, ali je njihov izgled često neizvjestan, iako su karakteristike poput spola i dobi obično fiksne. Dok je vanjski izgled često neizvjestan, spol i dob su gotovo uvijek fiksne karakteristike za većinu likova. Dobne i spolne karakteristike važne su za funkcioniranje likova u bajkama, na primjer, „stari“ likovi češće igraju ulogu mentora ili ispitivača, dok „mladi“ imaju ulogu „junaka ili njihovog protivnika, pri čemu je za dječjeg junaka raspon radnji ograničen na kretanje od ‘gubljenja od kuće’ do ‘povratka kući’, a za odraslog ‘gubitak obitelji’ kompenzira ‘stvaranjem nove obitelji’, to jest brakom“ (Novik). Nadnaravna bića i ljudi u bajkama se jasno dijele na muške i ženske, a životinje također dobivaju obilježja spola i dobi, pa postoje čarobnjak i čarobnica, Baba Jaga

i Morozko, starac i starica, dječak i djevojčica, medvjed i medvjedica, konj i kobila, i tako dalje. Unutarnja stanja likova su također važna, te Novik ističe opozicije kao što su živ/mrtav (situacije u kojima junaku prijeti smrt ili štetočina), zdrav/bolestan (situacije koje utjelovljuju predmeti poput „pomlađujuće jabuke, čudesnih bobica ili gljiva“), čitav/raskomadani („komadanje tijela istovjetno je ubojstvu [...], a tijelo sakupljeno iz komadića ponovo oživi nakon što ga se poškropi ljekovitom i živom vodom“) (Novik). Smrt, privremena ili konačna, česta je tema, san je česti primjer privremene smrti koja proizlazi iz korištenja posebnih stvari poput „napitka za spavanje, pribadače, čarobne jabuke“ (Novik). Čarobni predmeti, poput žive i mrtve vode ili igle, mogu ubiti ili oživjeti likove. Iduća opozicija je istinito/preobraženo, to jest promjena izgleda, koja je još jedan važan motiv. Likovi često mijenjaju oblik, pretvaraju se u životinje ili predmete kako bi se sakrili ili zbunili protivnike. Također se često koristi vidljivi i nevidljivi način, posebno kroz magične predmete kao što je kapa nevidljivosti (Novik). Etičke kategorije kao što su dobro/zlo, mudro/glupo također igraju značajnu ulogu. Te suprotnosti pomažu podijeliti likove na junake, pomagače i antagoniste. Mudrost se može manifestirati kao lukavstvo ili vještina, a junakova se glupost često pokaže skrivenom mudrošću, kao na primjeru Ivana Budale koji se suprotstavlja pametnoj braći i čija se glupost pokaže kao jedan od oblika njegove nevidljivost. Opozicija jak/slab također se povezuje s opozicijom mudar/glup, iako ne na mentalnoj razini lika, već se izražava kroz fizičke sposobnosti likova, primjerice junaka ili divnih konja (Novik).

Druga skupina odnosi se na bračno stanje koje se često nadovezuje na karakteristike spola i dobi (Novik). U bajkama se junaci mogu percipirati kao članovi obitelji, bili oni stvarni ili izmišljeni rođaci. Likovi su opisani kao otac, majka, brat, sestra, sin, kći, muž, žena i tako dalje. Obiteljski odnosi imaju važnu ulogu u razvoju radnje. Često bajka počinje spominjanjem obitelji, gdje se opisuju roditelji i djeca, a ponekad je riječ o roditeljima bez djece te se onda dogodi čudesno rođenje djeteta. U drugim slučajevima, djeca mogu biti siročad i spominje se smrt roditelja. Ti elementi zapleta služe kao priprema za daljnje izazove, a „[o]dnosi unutar obitelji određuju glavne sukobe bajke“ (Novik). Često se javljaju napetosti između roditelja i djece (na primjer, maćeha proganja pokćerku), između braće i sestara (međusobna natjecanja) te između supružnika. Događaju se i situacije incesta ili seksualnog rivalstva, no češće se u priči ističe uzajamna pomoć i podrška među članovima obitelji (Novik). Rodbinske veze ne moraju biti prikazane samo između ljudi, štoviše, mogu biti prikazane i između nadnaravnih bića i između životinja, a isto tako i mogu postojati rodbinski odnosi između ljudi i nadnaravnih bića

te ljudi i životinja. Na primjer, Baba Jaga može djelovati kao teta, Morski kralj kao svekar, djeva labud kao nevjesta, i tako dalje (Novik).

Treća grupa karakteristika likova obuhvaća odrednice njihove društvene pripadnosti i statusa (car [carica, carevna], kralj [kraljica, kraljević, kraljevna], plemić, barun, trgovac, svećenik, seljak), zanimanja ili obrta (vojnici, strijelac, trkač [Marko-trkač], vrtlar, lovac, pastir, vodonoša, general, trgovac, kuhar, kovač, sluga [sluškinja], gazda, radnik) te imovnog stanja (siromah, bogataš, lopov, dužnik itd.) (Novik). Status društvenog sloja lika nije od tolikog značaja kao obiteljski ili individualni status te služi samo kao dodatna klasifikacija nekih likova koje smo prethodno razmatrali.

Najvažnija opozicija ove skupine vjerojatno je ona između seljačkog i kraljevskog statusa jer mnoge bajke prikazuju suprotnost između niskog društvenog statusa lika na samom početku bajke i visokog položaja koji on postiže na kraju (na primjer, od sina seljaka do zeta kralja). U većini bajki seljačka i kraljevska sfera su samostalne, unutar svake od kojih se razvija priča što je „dovelo do tradicionalne podjeli bajki na 'kraljevske' i 'seljačke'“ (Novik). Unutarnji odnosi u seljačkoj sredini gotovo se u potpunosti poklapaju s obiteljskim odnosima. Kraljevska sfera, „osim što je podložna općoj 'obiteljskoj orijentaciji' žanra bajke, ima i svoja dodatne podjele“ (Novik). U prvu skupinu može se svrstati kraljevska obitelj, dok drugoj pripadaju njihovi bliski suradnici (ministar, general), sluge (sobarica lakaj, dadilja i dr.). Međutim, „sama pripadnost kraljevskoj obitelji predstavlja znak visokog statusa lika, sve ostale klasne podjele dijele likove na glavne i podređene, gospodare i sluge“ (Novik). Na primjer, kralj je nadređen ministru ili generalu; oni su, pak, nadređeni strijelcima, vojnicima, konjušarima, „ispod čije se maske često skriva junak bajke“ (Novik).

Podjela na gospodare i sluge također se može primijetiti među likovima koji nisu povezani s kraljevskim krugom. Likovi poput Babe Jage „često su prikazani kao gospodari životinja: 'Izašla starica na trijem, povikala glasno, i odjednom – odakle su samo došli! – dotrčale su razne životinje, doletjele su razne ptice“ (Novik). Babi Jagi služe mačka, breza, vrata, koji zbog dobrog odnosa prema njima prelaze na stranu pastorka. Često se čudesni pomagači također prikazuju kao „sluge“. Na primjer, „otac daje Ivanu Budali čudesnog konja s riječima: 'a ti, konju, služiti ćeš mu, kao što si meni služio“ (Novik). Uloga kralja kao vladara jasno je vidljiva kada je riječ o životinjama (kralj zmija, kralj ptica, kralj svih rakova) (Novik). Opozicija bogat/siromašan služi kao varijanta visokog ili niskog statusa. Primjer koji Novik navodi je sretan završetak bajki o pastorcima koja dobiva bogati miraz ili se udaje za bogatog

čovjeka. Također postoje i čarobni pomoćnici koji nose bogatstvo, poput konja koji prosipa zlato ili kokoši koja nese dragulje (Novik).

Klasifikacija likova prema njihovom zanimanju ili obrtu obično je povezana s mjestom njihove aktivnosti. Tako u kraljevskoj palači pronalazimo lakaje, sobarice, dadilje, stražare, kuharice i druge. Također imamo likove koji se nalaze u okolini kraljevske palače, poput pastira i vrtlara u voćnjaku i na polju, krojača, zlatara, drvodjelaca, brodograditelja i drugih u gradu te lovaca ili ribara u šumi (Novik). Posebno mjesto u bajci zauzima zanimanje kovača. Taj lik najviše je povezan s čudesnim, „kuje čudesno oružje za junake, (...) ili zube za Jagu, proizvodi bakrene, željezne i olovne šipke, uz čiju pomoć se jedino može ukrotiti demonsko biće“ (Novik). Tako vidimo da zanimanje u bajci može nositi karakter „čudesne vještine“, na primjer „stolari koji u jednoj noći sagrade leteći brod ili čudesni dvorac; vrtlari koji sade čudesni vrt; cipelar i krojači koji izrađuju neobične odjevne predmete“ (Novik). Svi ti radnici svojom ulogom u zapletu približavaju se funkciji čudasnog predmeta (Novik).

Društveni status likova u bajkama igra ključnu ulogu u oblikovanju njihovih identiteta i interakcija. Iako se status može činiti sekundarnim u odnosu na obiteljsku ili individualnu pripadnost, on i dalje doprinosi cjelokupnom narativu. Kroz analizu tih karakteristika možemo bolje razumjeti kako se društvene strukture odražavaju u popularnoj kulturi i kako bajke služe kao odraz i kritika stvarnosti unutar koje su nastale.

Posljednja skupina odnosi se na lokalizaciju. U bajkama prostorne lokacije imaju ključnu ulogu u razvoju priče i odnosa među likovima. Prostor se dijeli na „svoj“ i „tuđi“. „Svoj“ prostor obuhvaća kuću (kolibu, dvorac), gdje boravi obitelj, dok „tuđi“ uključuje cestu, šumu i druga kraljevstva (Novik). Svaki od tih prostora nastanjuju određeni likovi: u kući je obitelj, na cesti su putnici i čudesna bića, a u šumi demoni i životinje poput Babe Jage ili medvjeda. U bajkama razlikujemo tri glavna kraljevstva: „kraljevska palača, 'životinjsko' kraljevstvo i daleko 'trideseto' kraljevstvo (gornje i donje: podzemno, podvodno, na planini itd.)“ (Novik). U bajkama se kraljevska palača najčešće prikazuje kao blisko kraljevstvo s princezom zatočenom u kuli. Životinjsko kraljevstvo udaljenije je te često predstavlja mjesto gdje se pronalaze budući bračni partneri, kao na primjer „u šumskoj verziji, gdje lovac cilja na pticu koja potom postaje njegova čudesna supruga“ (Novik). Najudaljenije je „trideseto“ kraljevstvo koje predstavlja mjesto glavnih protivnika junaka (Novik). Likovi često prelaze granice između tih prostora, a prelazak je popraćen izazovima, stražarima i preprekama poput začaranih vrata, šuma ili rijeka. Šuma i cesta simboliziraju „ničije“ prostore, gdje junaci prolaze testove ili nalaze pomagače. Ta mjesta mogu biti nastanjena i lutalicama ili putnicima,

koji nemaju „vlastiti“ dom (Novik). Koncept „zatvorenih“ i „otvorenih“ prostora je značajan jer se zatvoreni prostori, poput kuće ili kraljevstva, povezuju sa sigurnošću i zaštitom, ali i s ograničenom slobodom kretanja. S druge strane, otvoreni prostori poput polja ili ceste pružaju likovima veću slobodu, ali i više opasnosti. „Smještenost u zatvoreni ili otvoreni prostor, boravak u vlastitom ili tuđem prostoru određuje prostorni status lika“ (Novik). Tako prostorna organizacija u bajkama ne samo da oblikuje priču, već i određuje uloge likova, njihove pokrete i interakcije s okolinom.

4. O funkcijama

Morfološku osnovu bajki Propp prikazuje pomoću funkcija koje se u njima nalaze. Definirao je trideset i jednu funkciju te za svaku od njih dao definiciju, sažetu odredbu, primjer i oznaku pomoću koje se radi shematska struktura. U ovom poglavlju će se detaljno objasniti funkcije koje se pojavljuju u strukturi bajki prema toj teoriji. Prikazat će se ključne funkcije i njihove oznake, kao i kako se one odnose na likove i razvoj fabule. Naglašava se da svaka funkcija ima određeni doprinos razvoju priče te da funkcije mogu biti međusobno povezane kako bi se stvorila koherentna fabula bajke.

Bajke često započinju opisom uvodne situacije u kojoj se predstavljaju članovi obitelji ili glavni junak, primjerice vojnik, kroz njegovo ime ili položaj. Iako ta uvodna situacija ne sadrži eksplicitnu radnju, važan je dio strukture bajke, a o različitim tipovima tih početaka može se detaljnije raspravljati tek nakon analize. Taj uvodni element nazivamo početnom situacijom i označavamo ga slovom „i“, a odmah nakon toga slijede funkcije.

Funkcija I – „[J]edan od članova porodice udaljava se iz kuće (odredba *udaljavanje*, znak e)³ (Propp 1982: 34). Unutar ove funkcije postoje tri opcije: udaljavanje roditelja (posao, šuma, rat), smrt roditelja, udaljavanje mladih (šetnja, odlazak u goste) (Propp 1982: 34). Na primjer: „Morade knez da otputuje na dalek put, da ženu ostavi na tuđoj brizi“ (Propp 1982: 34).

Funkcija II – „[J]unaku se izriče zabrana (odredba – *zabrana*, znak k)⁴ (Propp 1982: 34). Zabrana može biti izravna „Dođe li baba Jaga, *ništa ne govori*, ćuti“; molba ili savjet „mati nagovara sina da ne ide u ribolov 'Još si mali“; ili naređenje „odneti doručak u polje (...), povesti brata sa sobom u šumu“ (Propp 1982: 34-35). Nakon izrečene zabrane u bajci dolazi do nesreće, a kako bi se ta nesreća naglasila, većina bajki počinju pozitivnim situacijama, na primjer, „[C]ar ima divan vrt sa zlatnim jabukama; (...). Često se sreće opis polja sa bujnim mladim usevima“ i tako dalje (Propp 1982: 35).

Funkcija III – „[Z]abrana se krši (odredba – *kršenje*, znak q)⁵ (Propp 1982: 35). Načini kršenja zabrane odgovaraju načinima zabrane. Funkcije I i III tvore parni element, ali drugi dio, odnosno funkcija III, ponekad se može pojaviti bez prve. Na primjer, princeze odlaze u vrt i kasne s povratkom kući, pri čemu nije naglašeno da im je bilo zabranjeno zakasniti. Izvršenje

---

³ „Один из членов семьи отлучается из дома (определение – отлучка, обозначение e)“ (Propp 2020: 34).

⁴ „К герою обращаются с запретом (определение – запрет, обозначение б)“ (Propp 2020: 34).

⁵ „Запрет нарушается (определение – нарушение, обозначение в)“ (Propp 2020: 35).

naredbe ovdje odgovara kršenju zabrane (Propp 1982: 35). Nakon toga u bajci se pojavljuje junakov protivnik kojemu je cilj poremetiti mir obitelji, izazvati nesreću ili oštetiti junaka. Utjelovljuju ga likovi poput vruga, zmaja, vještica, pomajki, koji se najčešće prikradu i kriomice krenu djelovati protiv junaka (Propp 1982: 36).

Funkcija IV – „[P]rotivnik pokušava da se obavesti (odredba – *raspitanje*, znak v)⁶“ (Propp 1982: 36). Glavni cilj funkcije raspitivanja je protivnikov pokušaj da dozna gdje, na primjer, borave djeca ili kako pronaći skupocjene predmete: „Medved: 'Ko će mi reći carska deca gde se dedoše?'“; „Trgovački pomoćnik: 'A gde vi nalazite to drago kamenje?'“ (Propp 1982: 36). Protivnik također ispituje i svoje žrtve: „Kakvog brzog konja imate! Gde se može naći drugi takav konj da od vašeg pobegne?“ (Propp 1982: 36). Također, u pojedinim bajkama moguće je pronaći ispitivanje preko drugih lica (Propp 1982: 36).

Funkcija V – „[P]rotivniku se daju obavještenja o njegovoj žrtvi (odredba – *odavanje*, znak w)⁷“ (Propp 1982: 36). U toj funkciji protivnik dobiva odgovor na svoja pitanja, primjerice: „Dleto odgovara medvedu: 'Iznesi me u dvorište i baci na zemlju: gde se zabodem, tamo i kopaj‘“ (Propp 1982: 36-37). Ili u slučaju s trgovačkim pomoćnikom „trgovkinja odgovara: 'Naša kokoš nam ga nosi‘“ (Propp 1982: 37). Iz toga proizlazi zaključak kako su i funkcije VI i V parne.

Funkcija VI – „[P]rotivnik pokušava da prevari svoju žrtvu kako bi je osvojio ili ovladao njenom imovinom (odredba – *podvala*, znak j)⁸“ (Propp 1982: 37). Kako bi obmanuo junaka, protivnik poprima drugi oblik, na primjer, „zmaj se pretvara u zlatnu kozu“, nakon čega počinje djelovati nagovaranjem („veštica nagovara da se skine haljina“), čarobnim sredstvima („maćeha daje pastorki otrovane lepinje“), ili „drugim sredstvima prevare ili nasilja“ (sestre stavljaju bodlje na prozor na koji Finist treba sletjeti) (Propp 1982: 37-38).

Funkcija VII – „[Ž]rtva dopušta da bude prevarena i time nehotice pomaže neprijatelju (odredba – *saučesništvo*, znak g)⁹“ (Propp 1982: 38). Primjećujemo da se, kao i zabrane koje se uvijek prekrše, nagovori protivnika uvijek prihvate. Junak prihvaća prijedloge protivnika, podliježe čarobnim sredstvima te tone u san ili se ranjava. Međutim, ova funkcija može se

---

⁶ „Антагонист пытается произвести разведку (определение – выведывание, обозначение в)“ (Propp 2020: 36).

⁷ „Антагонисту даются сведения о его жертве (определение – выдача, обозначение w)“ (Propp 2020: 36).

⁸ „Антагонист пытается обмануть свою жертву, чтобы овладеть ею или ее имуществом (определение – подвох, обозначение z)“ (Propp 2020: 37).

⁹ „Жертва поддается обману и тем невольно помогает врагу (определение – пособничество, обозначение g)“ (Propp 2020: 37).

pojaviti i bez nagovaranja protivnika. U tom slučaju junak sam odjednom tone u san kako bi se protivniku olakšalo djelovanje (Propp 1982: 38). Postoji i specifičan oblik prevare u kojem prevarant koristi nejasan ili zavaravajući prijedlog kako bi iznuđivao pristanak žrtve, često u teškim okolnostima. Fraza „Daj mi ono iz svoje kuće što ti je nepoznato“ sugerira zamku u kojoj žrtva pristaje na nešto što nije u potpunosti razumjela ili nije svjesna pravih posljedica (Propp 1982: 38). Prevarant često iskorištava tešku situaciju, poput siromaštva ili nesreće, kako bi pojačao pritisak i dobio pristanak. U nekim slučajevima prevarant čak namjerno izaziva teške okolnosti kako bi lakše manipulirao žrtvom. Taj oblik prevare razlikuje se od drugih vrsta po tome što uključuje prethodnu nesreću – bilo spontano nastalu ili namjerno izazvanu situaciju koja otežava racionalno donošenje odluka kod žrtve. Znak „h“ koristi se za označavanje razlike između te vrste prevare i drugih oblika (Propp 1982: 38).

Funkcija VIII – „[P]rotivnik jednome od članova porodice nanosi štetu ili mu škodi (odredba – *nanošenje štete*, znak x)¹⁰ (Propp 1982: 38). Upravo je ova funkcija pokretač radnje u bajkama te sve prethodne služe kao svojevrsna priprema za zaplet. Propp navodi devetnaest načina nanošenja štete, od kojih tri imaju i podvrstu.

1) *otmica* – „[Z]maj otima carevu kćer“ (Propp 1982: 39);

2) *krađa čarobnog sredstva* – „[C]areva kći ukrade čarobnu košulju“ (Propp 1982: 39);

2a) „*nasilno oduzimanje čarobnog sredstva*“ podvrsta je ovoga načina krađe – „[M]aćeha naređuje da se zakolje čudotvorna krava“ (Propp 1982: 39);

3) „*protivnik pljačka ili uništava useve*“ – na primjer, medvjed krade zob (Propp 1982: 39);

4) „*protivnik krade dnevnu svetlost*“ – na ovakav primjer Propp nailazi samo u jednoj bajci (Propp 1982: 39);

5) *krađa na drugačiji način* – Propp naglašava kako predmet krađe nije toliko bitan jer ne utječe na radnju, za primjere daje nekoliko glavnih vrsta krađe: „žar-ptica krade zlatne jabuke (...). Kuna zlatica svaku noć pojede neku životinju iz carskog zverinjaka“ (Propp 1982: 39);

6) *tjelesna ozljeda* – „[S]lužavka iskopa svojoj gospođi oči“ (Propp 1982: 40). S morfološke strane taj primjer označava krađu (služavka sprema oči i odnosi) (Propp 1982: 40);

---

¹⁰ „Антагонист наносит одному из членов семьи вред или ущерб (определение – вредительство, обозначение А)“ (Propp 2020: 38).

- 7) „*protivnik izaziva iznenadni nestanak*“ koji proizlazi iz korištenja čarolija – „Maćeha uspavljuje pastorka. Njegova zaručnica zauvek nestaje“ (Propp 1982: 40);
- 8) „*protivnik zahteva ili mami svoju žrtvu*“ – proizlazi iz „prevarnog dogovora“ – „Morski car zahteva carevića, i ovaj odlazi od kuće“ (Propp 1982: 40);
- 9) *protjerivanje* – „Maćeha isteruje pastorku“ (Propp 1982: 40);
- 10) *bacanje u more* – „Car zatvara kćer i zeta u bure, i naređuje da se bure baci u more“ (Propp 1982: 40);
- 11) „*protivnik nekoga ili nešto začara*“ prilikom čega nanosi više štete – „Žena pretvori muža u psa i otera ga“ pri čemu ga i začara i tjera u progonstvo (Propp 1982: 40-41);
- 12) *zamjena* – koristi se kako usputni, popratni, element, na primjer, „[D]adilja pretvara nevestu u patku, i umesto nje podmeće svoju kćer“ (Propp 1982: 41);
- 13) „*protivnik naređuje da se izvrši ubojstvo*“ – ovaj način Propp opisuje kao modificirano progonstvo („[C]areva kći naređuje slugama da njenog muža odvedu u šumu i ubiju“) (Propp 1982: 41). Često se traži dokaz ubojstva (srce ubijenog) (Propp 1982: 41);
- 14) „*protivnik ubija*“ – usputni način nanošenja štete („[C]areva kći ukrade mužu čarobnu košulju, njega ubija“) (Propp 1982: 41);
- 15) *zatočeništvo* – „[C]areva kći baca Ivana u tamnicu“ (Propp 1982: 41);
- 16) „*protivnik preti naslinim brakom (...)*. Zmaj zatraži da mu daju carevu kćer za ženu“ (Propp 1982: 41);
  - 16a) podvrsta ovog načina vidljiva je unutar obitelji gdje, na primjer, „brat traži da mu daju sestru za ženu“ (Propp 1982: 41);
- 17) „*protivnik preti ljudožderstvom (...)*. Zmaj traži carevu kćer da bi je pojeo“ (Propp 1982: 41);
  - 17a) podvrsta ovog načina vidljiva je unutar obitelji gdje, na primjer, „sestra nastoji da pojede svog brata“ (Propp 1982: 41);
- 18) „*protivnik muči svoje žrtve noću (...)*. Zmaj (...), đavo (...) muče noću carevu kćer“ (Propp 1982: 42);
- 19) *objava rata* – „Susedni car objavljuje rat“ (Propp 1982: 42).

Funkcija VIII-a – „[J]ednome od članova porodice nešto nedostaje, on bi želeo nešto da ima (odredba – *nedostatak*, znak x)“¹¹ (Propp 1982: 43). Propp dijeli ovu funkciju prema objektima koji nedostaju: „1. nedostatak zaručnice (ili prijatelja, uopšte čoveka). Taj nedostatak je ponekad veoma živo ocrtan (...)“ (Propp 1982: 43). Na primjer, junak ide u potragu za suprugom – početak radnje. „2. (...) neophodno je čarobno sredstvo, na primjer jabuke, voda, konji (...); 3. nedostaju neke retkosti (bez čarobne moći)“ (Propp 1982: 43). Četvrti, poseban način je kada „nedostaje čarobno jaje sa Koščejevom smrću“, dok je zadnji nedostatak racionalan, poput novca (Propp 1982: 43).

Funkcija IX – „[N]esreća ili nedostatak se saopštavaju; junaka mole ili mu naređuju, šalju ga ili ga puštaju (odredba – *posredovanje*, *vezivni činilac*. Znak y)“¹² (Propp 1982: 44). Unutar ove funkcije se uvodi u bajku lik junaka kojih postoje dvije vrste. Prvi je *junak tražitelj* – „[A]ko se ugrabi devojka i nestane iz očeva vidokruga (...), a Ivan polazi da traži devojku, onda je junak bajke Ivan, a ne oteta devojka“ (Propp 1982: 44). Druga vrsta je *junak-žrtva*. Ukoliko radnja bajke prati lik koji je otet ili protjeran, onda je junak bajke upravo taj oteti lik djevojke ili mladića (Propp 1982: 44). U oba slučaja postoji posrednik koji „izaziva odlazak junaka od kuće“ (Propp 1982: 44). Postoje četiri načina koja se tiču junaka-tražitelja:

1. upućuje se poziv u pomoć, na primjer car poziva u pomoć obećavajući nagradu;
2. nakon poziva u pomoć šalju junaka naredbom (popraćenom prijetnjama) ili molbom (popraćenom obećanjima);
3. junak dobiva dozvolu za odlazak (junaku roditelji daju dozvolu za odlazak);
4. junak saznaje, najčešće od roditelja, o nesreći koja se dogodila („[M]ajka priča sinu o otmici kćeri, izvršenoj još pre njegova rođenja, ali majka pri tom ne traži od sina pomoć“) (Propp 1982: 44-45).

„Struktura bajke zahteva da junak po svaku cenu napusti kuću. Ako se to ne postigne nanošenjem štete, bajka se u tu svrhu koristi vezivnim činiocem“ kojeg pronalazimo kod junaka-žrtve. Tri su načina koja se tiču junaka-žrtve:

---

¹¹ „Одному из членов семьи чего-либо не хватает, ему хочется иметь что-либо (определение – недостача, обозначение а)“ (Propp 2020: 42).

¹² „Беда или недостача сообщается, к герою обращаются с просьбой или приказанием, отсылают или отпускают его (определение – посредничество, соединительный момент, обозначение В)“ (Propp 2020: 43).

1. „*proteranog junaka odvođe iz kuće*“ – ovaj oblik zahtjeva vezivnog počinitelja poput „roditelja-pošiljatelja“ – „[K]ćer koju maćeha istjeruje, otac vodi u šumu. (...) Kći bi i sama mogla u šumu“ (Propp 1982: 45);

2. „*junaka osuđenog na smrt tajno oslobađaju* (...). Kuvar ili strelac poštedi devojku (dečaka), oslobađa ih, umesto njih ubija životinju da bi pokazao njenu jetru ili srce kao dokaz da je izvršio naređenje“ (Propp 1982: 45);

3. „*peva se žalopojka*” je oblik vezan za ubojstva, „za začaranost povezanu sa izgnanstvom, za podmetanje drugog lica. Zahvaljujući pesmi, nesreća postaje poznata“ (Propp 1982: 46).

Funkcija X – „[T]ražilac pristaje ili odlučuje da se suprotstavi (odredba – početak suprotstavljanja, znak w)¹³ (Propp 1982: 46). Ova funkcija postoji samo u bajkama o junaku tražitelju (Propp 1982: 46).

Funkcija XI – „[J]unak napušta kuću (odredba – odlazak, znak ↑¹⁴ (Propp 1982: 46). Propp razlikuje odlazak junaka-tražitelja i junaka-žrtve: „[C]ilj prvih je traženje, drugima započinje onaj put bez traženja, na kome junaka očekuju razni doživljaji“ (Propp 1982: 46). Unutar ove funkcije se u bajku uvodi lik *darivatelja* kojeg junak susreće po putu te od njega dobiva sredstvo, najčešće čarobno, uz pomoć kojeg svlada prepreke na svom putu (Propp 1982: 47).

Funkcija XII – „[J]unak se proverava, ispituje, napada i sl., i time se priprema da dobije čarobno sredstvo ili pomoćnika (odredba – prva darivaočeva funkcija, znak D)¹⁵ (Propp 1982: 47). Propp izdvaja deset načina provjere:

- 1) „*darivalac proverava junaka* (...). Baba Jaga naređuje devojci da obavlja domaće poslove“ (Propp 1982: 47);
- 2) „*darivalac pozdravlja i ispituje junaka*“ – oslabljeni način provjere (Propp 1982: 47-48);
- 3) „*samrtnik ili mrtvac moli da mu se učini usluga* (...). (...) Otac na samrti moli sinove da tri noći probde na njegovu grobu“ (Propp 1982: 48);

---

¹³ „Искатель соглашается или решается на противодействие (определение – начинающееся противодействие, обозначение С)“ (Propp 2020: 45).

¹⁴ „Герой покидает дом (определение – отправка, обозначение ↑)“ (Propp 2020: 46).

¹⁵ „Герой допытывается, выпрашивается, подвергается нападению и пр., чем готовится к получению им волшебного средства или помощника (определение – первая функция дарителя, обозначение Д)“ (Propp 2020: 46).

- 4) „zarobljenik moli da ga oslobode (...). (...) Đavo zatvoren u kuli moli vojnika da ga oslobodi“ (Propp 1982: 48);
- 5) „junaka mole za samilost“ – može se svrstati u podvrstu prethodnog (Propp 1982: 48). Molbi prethodi hvatanje: „Junak lovi štuku, a ona ga moli da je pusti“ (Propp 1982: 48);
- 6) junaka mole da podijeli plijen – „Dva diva mole da im pravedno podeli štap i pajalicu“ (Propp 1982: 48);
- 7) „ostale molbe“ – na primjer, molba za hranu, molba za milost (Propp 1982: 48-49);
- 8) protivnik nastoji ubiti junaka – „Veštica pokušava da junaka gurne u peć“ (Propp 1982: 49);
- 9) protivnik i junak u borbi – „Bore se junak i baba Jaga. Borba u šumskoj kućici s raznim stanovnicima šume sreće se veoma često“ (Propp 1982: 49);
- 10) „junaku se pokazuje čarobno sredstvo, nudi mu se razmena“ – na primjer, trgovac pokazuje rijedak predmet i nudi ga za zamjenu (Propp 1982: 49)

Funkcija XIII – „[J]unak reaguje na postupke budućeg darivaoca (odredba – junakova reakcija, znak H)¹⁶ (Propp 1982: 49). Junakova reakcija može biti i pozitivna i negativna: provjeru može izdržati ili ne izdržati, na pozdrav može odgovoriti ili ne odgovoriti, umrlome uslugu može učiniti ili ne učiniti, zarobljenika osloboditi, molitelja poštediti itd. (Propp 1982: 50).

Funkcija XIV – „[J]unak stiće čarobno sredstvo (odredba – sticanje, dobijanje čarobnog sredstva, znak Z)¹⁷ (Propp 1982: 51). Čarobna sredstva mogu biti: životinje; „predmeti iz kojih se pojavljuju čarobni pomoćnici (...);“; predmeti s čarobnim moćima; i „osobine koje se daruju neposredno, kao na primer, moć, sposobnost pretvaranja u životinje itd.“ (Propp 1982: 51). Kada se sredstva daju neposredno, najčešće je riječ o nagradi, pa tako primjerice starac junaku može pokloniti životinju junaku, ali junak umjesto životinje može dobiti sposobnost da se preobrazi u životinju (Propp 1982: 51). Kada bajke završavaju nagrađivanjem, onda je poklon materijalno vrijedan i nije riječ o čarobnom sredstvu (Propp 1982: 51). Sredstvo se može i samo pokazati, izraditi, prodati i kupiti, slučajno dospjeti junaku u ruke, iznenada se pojaviti, popiti ili pojesti, ukrasti, a postoji mogućnost i da „razna lica sama se stavljaju junaku na raspolaganje“, na primjer životinja koja junaku poklanja svoje mladunče (Propp 1982: 51-52).

¹⁶ „Герой реагирует на действия будущего дарителя (определение – реакция героя, обозначение Г)“ (Propp 2020: 29).

¹⁷ „В распоряжение героя попадает волшебное средство (определение – снабжение, получение волшебного средства, обозначение Z)“ (Propp 2020: 50).

Prema Proppu postoje dva načina na koji se prenosi čarobno sredstvo. Može biti ukradeno, a cilj je krađe junakovo uništenje, što uključuje molbu „da izvrši podelu, s ponudom razmene“, ali se to ne izvršava, dok svi ostali oblici prijenosa i stjecanja čarobnog sredstva spadaju u drugi tip, pri čemu „[m]olba za obavljanje podele spada u drugi tip, ako se podela odista obavlja, ali u prvi ako se varaju lica koja se prepiru“ (Propp 1982: 54). Napominje također da su darivatelji kod drugog tipa obično prijateljski raspoloženi, dok su u prvom slučaju tome posve oprečni i nerijetko prevareni, pa ih Propp ni ne smatra istinskim darivateljima već licima koja junake snabdevaju nehotice“ (Propp 1982: 54). Nakon primanja čarobnog sredstva, slijedi njegova primjena. Ako junak dobije živo biće umjesto čarobnog sredstva, onda ono pomaže junaku u rješavanju prepreke. Primanjem te pomoći, junak gubi na značaju jer pomoćnik postaje onaj koji izvršava zadatak. Na osnovu toga Propp definira junaka kao „lik koji je ili neposredna žrtva protivnikova delovanja u zapletu (...), ili je pristao da ukloni nesreću ili nedostatak drugog lica. U toku radnje junak je lice koje se snabdeva čarobnim sredstvima (čarobnim pomoćnikom) i njime se koristi ili služi“ (Propp 1982: 56).

Funkcija XV – „*Junak se prenosi, doprema ili dovodi na mesto gde se nalazi predmet za kojim traga* (odredba – *prostorno premeštanje iz jednog carstva u drugo, putovanje uz pomoć vodiča. Znak R*)“¹⁸ (Propp 1982: 56). Junak putuje u drugo carstvo gdje se najčešće nalazi predmet ili osoba koju traži. Propp pronalazi šest načina junakova putovanja u drugo carstvo: letom kroz zrak, putovanjem kopnom ili vodom, vođenjem, ukazivanjem na put, korištenjem nepokretnih prometnih sredstava ili praćenjem krvavih tragova (Propp 1982: 57).

Funkcija XVI – „*[J]unak i njegov protivnik stupaju u neposrednu borbu* (odredba – *borba, znak L*)“¹⁹ (Propp 1982: 57). Postoje dva ishoda: junak nakon borbe dobije „*sredstvo za dalje traganje*“, nakon čega slijedi element D, to jest, funkcija XII; junak nakon borbe dobije traženo sredstvo, „predmet radi koga je junak i bio poslat, znači da je posredi element L“, to jest, novi element (Propp 1982: 58). Borbe mogu biti: „*na otvorenom polju*“ (borba sa zmajem, vojskom); vrsta natjecanja (često u humorističnim bajkama zbog izostanka borbe); kartanje; te poseban oblik kada „zmajica predlaže junaku: 'Neka carević Ivan stane sa mnom na vagu – ko će prevagnuti'“ (Propp 1982: 58).

---

¹⁸ „Герой переносится, доставляется или приводится к месту нахождения предмета поисков (определение – пространственное перемещение между двумя царствами, путеводительство, обозначение R)“ (Propp 2020: 56).

¹⁹ „Герой и антагонист вступают в непосредственную борьбу (определение — борьба, обозначение B)“ (Propp 2020: 57)

Funkcija XVII – „[J]unaka obeležavaju (odredba – žigovanje, obeležavanje; znak M)²⁰ (Propp 1982: 59). Obilježje može biti na tijelu, u obliku prstena ili poveza (za ranu zadobivenu u borbi) i dr. (Propp 1982: 59).

Funkcija XVIII – „[P]rotivnik biva pobeđen (odredba – pobjeda, znak V)²¹ (Propp 1982: 59). Junak pobjeđuje u borbi, u natjecanju, dobiva na kartama, pobjeđuje u vaganju, protivnik je ubijen bez borbe ili je otjeran (Propp 1982: 59).

Funkcija XIX – „[O]tklanja se početna nevolja ili nedostatak (odredba – otklanjanje nevolje ili nedostatka, znak E). Ova funkcija čini par s nanošenjem štete ili s nesrećom u zapletu (X). Tom funkcijom priča dostiže kulminaciju²² (Propp 1982: 59). Moguće varijante vezane uz preuzimanje predmeta potrage uključuju njegovu krađu pri čemu se koristi sila ili lukavost, njegov pronalazak uz pomoć određenog mamca, pronalazak koji proizlazi iz prethodnih događaja,²³ iz primjene čarobnog sredstva, koje može djelovati i tako da izbavi od siromaštva, iz skidanja magije sa začaranog lika, iz dobivanja predmeta potrage kao poklon ili kupovinom, oslobađanjem iz zarobljeništva, uspješnim lovljenjem, oživljavanjem ubijenog ili nekoliko likova istovremeno može pronaći predmet potrage brzom izmjenom radnji (Propp 1982: 59-62).

Funkcija XX – „[J]unak se vraća (odredba – povratak, znak ↓)²⁴ (Propp 1982: 62). Poput dolaska, povratak se „događa odjednom, i to najčešće na iste načine kao i dolazak“ (Propp 1982: 62).

Funkcija XXI – „[J]unaka progone (odredba – proganjanje, potera; znak P)²⁵ (Propp 1982: 62). Progon junaka vrši se tako da progonitelj za junakom leti, da ga progoni preobražavajući se u razne životinje ili primamljive predmete na koje junak nailazi, da zahtjeva krivca, da junaka pokuša progutati, ubiti ili da pokuša pregristi drvo na kojem je junak potražio spas (Propp 1982: 62-63).

---

²⁰ „Героя метят (определение – клеймение, отметка, обозначение K)“ (Propp 2020: 58).

²¹ „Антагонист побеждается (определение победа, обозначение П)“ (Propp 2020: 58).

²² „Начальная беда или недостача ликвидируется (определение ликвидация беды или недостачи, обозначение Л)“ (Propp 2020: 58).

²³ Na primjer, „careva kći se ne hvata, ne odnosi, no bez obzira na to, ona se zadobija. Ona se zadobija kao rezultat borbe. Zadobijanje je u tim slučajevima logički element“ te „može biti rezultat i drugih radnji, a ne samo borbe“ (Propp 1982: 60).

²⁴ „Герой возвращается (определение – возвращение, обозначение ↓)“ (Propp 2020: 61).

²⁵ „Герой подвергается преследованию (определение – преследование, погоня, обозначение Пр)“ (Propp 2020: 61).

Funkcija XXII – „[J]unak se spasava od potere (odredba – spasavanje, znak S)“²⁶ (Propp 1982: 63). Junak se može spasiti na razne načine, primjerice tako da odleti, da podmetne predmete u bijegu, da se skrije, pretvara u razne životinje, penje na stabla i sl. (Propp 1982: 62-63). Samim činom spašavanja završava mnogo bajki, iako postoje i drugačiji završetci. Na primjer, „bajka prisiljava junaka da doživi novu nesreću“ čime se ponovo stvara novi zaplet. Šteta se junaku može nanijeti opet na isti način, ali i na drugačiji. Propp objašnjava kako ta „pojava znači da se mnoge bajke sastoje od dva niza funkcija, koje se mogu nazvati *tokovima*. Nova nevolja stvara nov tok i tako se ponekad u jednu priču uklapa ceo niz bajki“ (Propp 1982: 65).

Funkcija XXIII – „[J]unak stiže neprepoznat kući ili u drugu zemlju (odredba – dolazak inkognito, znak o)“²⁷ (Propp 1982: 66).

Funkcija XXIV – „[L]ažni junak postavlja neosnovane zahteve (odredba – neosnovani zahtevi, znak F). Ako junak stiže kući, zahteve postavljaju braća, a ako on služi u drugom carstvu, postavljaju ih generali (...)“²⁸ (Propp 1982: 66).

Funkcija XXV – „[J]unaku se zadaje težak zadatak (odredba – teški zadatak, znak T)“²⁹ (Propp 1982: 66). Postoji niz različitih zadataka koji se pojavljuju u bajkama, a neki od njih su riješiti zagonetku, pronaći djevojku, sakriti se, pronaći i izraditi neki predmet, poljubiti carevu kći, i mnogi drugi (Propp 1982: 66-67).

Funkcija XXVI – „[Z]adatk se rešava (odredba – rešavanje, znak A)“³⁰ (Propp 1982: 67). Način na koji junak rješava zadatak „tačno odgovara vrstama zadataka“ (Propp 1982: 67). Moguće je i da su neki zadatci riješeni i prije samog postavljanja zadataka te se označavaju znakom *A (Propp 1982: 67-68).

Funkcija XXVII – „[J]unaka prepoznaju (odredba – prepoznavanje, znak I)“³¹ (Propp 1982: 68). Junak se može prepoznati po fizičkim karakteristikama, poput ožiljka, ili pak po rješavanju zadatka (Propp 1982: 68).

---

²⁶ „Герой спасается от преследования (определение – спасение, обозначение Cn)“ (Propp 2020: 62).

²⁷ „Герой неузнанным прибывает домой или в другую страну (определение – неузнанное прибытие, обозначение X)“ (Propp 2020: 65).

²⁸ „Ложный герой предъявляет необоснованные притязания (определение – необоснованные притязания, обозначение Ф)“ (Propp 2020: 65).

²⁹ „Герою предлагается трудная задача (определение – трудная задача, обозначение З)“ (Propp 2020: 65).

³⁰ „Задача решается (определение – решение, обозначение P)“ (Propp 2020: 66).

³¹ „Героя узнают (определение – узнавание, обозначение У)“ (Propp 2020: 67).

Funkcija XXVIII – „[L]ažni junak ili protivnik, štetočina biva razotkriven (odredba – razotkrivanje, znak Dv)³² (Propp 1982: 68). Ova je funkcija vezana uz prethodnu te može proizaći iz neriješenog zadatka („lažni junak ne može da podigne zmajeve glave“) (Propp 1982: 68).

Funkcija XXIX – „[J]unak dobija nov izgled (odredba – preobražavanje, znak Tr)³³ (Propp 1982: 68). Propp navodi da preobrazba junaka može biti rezultat djelovanja čarobnog sredstva, rezultat gradnje velebnog dvorca, odijevanja nove odjeće te da u pitanju mogu biti i „racionalizovani i humoristički oblici“ (Propp 1982: 68-69).

Funkcija XXX – „[N]eprijatelj biva kažnjen (odredba – kažnjavanje, znak Pu). (...) Obično se kažnjavaju samo protivnik iz drugog toka i lažni junak, dok se prvi protivnik kažnjava samo u onim slučajevima kad u priči nema borbe i potere³⁴ (Propp 1982: 69). Najčešće dolazi do smrti protivnika tijekom borbe ili bijega (Propp 1982: 69).

Funkcija XXXI – „[J]unak se ženi i stupa na carski presto (odredba – svadba, znak N)³⁵ (Propp 1982: 70). Junaku se prijestolje i zaručnica mogu odmah dati ili mu se daje samo prijestolje bez zaručnice, to jest ako se u bajci nanosi nova šteta prije vjenčanja, onda se prvi tok završava zarukama, ako junak izgubi ženu, onda nakon pronalaska obnavljaju brak ili jednostavno umjesto da se oženi princezom dobiva neku drugu vrijednu nagradu (Propp 1982: 70).

Određene funkcije dolaze u parovima, primjerice zabrana i njezino kršenje, raspitivanje o nečemu i odavanje informacija, progon i spas, borba i pobjeda, dok neke dolaze u grupama, pa „nanošenje štete, odašiljanje, junakova odluka da se suprotstavi i odlazak (X Y W ↑) čine zaplet. Darivaočevo proveravanje junaka, junakova reakcija i nagrađivanje (D H Z) takođe čine neku celinu“ (Propp 1982: 71). Uz navedene funkcije, također postoje i one koje se ne mogu upariti s drugima, poput udaljavanja, braka i kažnjavanja (Propp 1982: 71).

Navedena 31 funkcija prema Proppu tvori osnovnu strukturu narodnih bajki. Iako se ne pojavljuju sve funkcije u svakoj bajci, njihov redoslijed i logika ostaju dosljedni, čineći temeljnu strukturu bajki univerzalnom i prepoznatljivom kroz različite kulture. Jedan od glavnih kritičara tog pristupa je strukturalni antropolog Claude Lévi-Strauss. U svom radu

---

³² „Ложный герой или антагонист изобличается (определение – обличение, обозначение O)“ (Propp 2020: 67).

³³ „Герою дается новый облик (определение трансфигурация, обозначение T)“ (Propp 2020: 67).

³⁴ „Враг наказывается (определение – наказание, обозначение H)“ (Propp 2020: 68).

³⁵ „Герой вступает в брак и воцаряется (определение – свадьба, обозначение C*)“ (Propp 2020: 68).

„Struktura i forma“ (objavljen 1973. u knjizi *Anthropologie structurale deux*) kritizira Vladimira Proppa i način na koji pristupa analizi bajki, stavljajući fokus samo na formu (funkcije), zanemarujući dublju strukturu priče koja povezuje mitove i bajke. Prema Lévi-Straussu, Propp analizira bajke, a ne mitove zbog već postojećih materijala na koje se on nadovezuje tamo gdje su stali njegovi prethodnici, a zapravo se „Propov izbor može [se] objasniti njegovim nepoznavanjem pravih veza između mita i bajke“ (Propp 1982: 220). Strukturalistički pristup naglašava kako je smisao priča rezultat odnosa između elemenata unutar dublje strukture, dok je Proppova analiza više bila fokusirana na vanjski slijed događaja.

Prop u usmenoj književnosti razlikuje dva dela: formu, koja je bitan vid jer je pogodna za morfološko proučavanje, i proizvoljnu sadržinu, kojoj, upravo zato što je takva, pridaje samo sporednu važnost. (...) Za formalizam, ove dve oblasti moraju da budu potpuno odvojene, jer je jedino forma inteligibilna, dok je sadržina samo ostatak *lišen označujuće vrednosti*. Za strukturalizam, ova suprotnost ne postoji: (...). Forma i sadržina su iste prirode, podložne istoj analizi. Sadržina crpe svoje stvarnost iz svoje strukture, a ono što nazivamo formom je „strukturiranje“ lokalnih struktura koje čine sadržinu (Propp 1982: 223).

5. Analiza

Unutar ovoga poglavlja analizirat će se tri ruske narodne bajke iz zbornika Aleksandra Nikolajeviča Afanasjeva: „Perce Finista sokola“, „Vasilica Prekrasna“ te „Princeza-žaba“. Prvo će biti predočena fabula tih bajki, nakon čega će biti izdvojeni likovi i njihove uloge. Naposljetku, bit će izdvojene sve funkcije pronađene u bajkama, a uz navedenu funkciju bit će istaknuta njena odredba te primjer iz bajke.

5.1. „Perce Finista sokola“

Bajka započinje predstavljanjem obitelji: otac s tri kćeri kojima je majka umrla. Najmlađa kći je najljepša te vodi kućanstvo, dok su starije kćeri ružne, „pune zavisti i lakome“ (Afanasjev 2009: 23), stalno razmišljaju o haljinama i sređivanju. Otac odlazi na sajam, starije kćeri traže sarafan, dok najmlađa traži pero Finista, sokola blistavog. Tek nakon nekoliko mjeseci otac dobiva pero od niskog starca. Marjuška pušta da pero padne na pod, pred njom se stvara „naočit mladi princ“ (Afanasjev 2009: 25) koji joj obećava svaku noć dolaziti kroz prozor. Sestre čuju da Marjuška razgovara s nekim, ona skriva princa, a samo pero je čarobno i može stvoriti bilo što. Marjuška se sređuje i ide na misu te nakon nekoliko tjedana napravi pogrešku i u kosi ostavi ukosnicu zbog koje sestre prepoznaju da je ljepotica koja se počela pojavljivati na misi bila upravo njihova mlađa sestra. Počnu pratiti Marjušku, vide Finista kako dolijeće na prozor te drugi put postave čavle i noževe kako ne bi mogao ući. Finist se ozlijedi, ne uspije ući k Marjuški i oprašta se od nje:

Zbogom Marjuško! Neka te Bog blagoslovi, ljubavi moja! (...) Ako me trebaš, naći ćeš me, ali neće biti lako. Morat ćeš hodati do drugog kraja zemlje, preko devet zemalja do desetog carstva. Prije negoli me nađeš, slomit ćeš tri željezne motke, poderati tri para željeznih cipela i progutati tri kameno tvrda hljeba (Afanasjev 2009: 28).

Marjuška se budi, ugleda krv na prozoru i idućih dana ne spava dok ne odluči otići pronaći Finista: „Probijala se kroz tamne šume. Hodala preko pustinja i živog pijeska. Penjala se preko visokih, visokih planina. Prelazila duboke, brze rijeke“ te došla do kolibice koja se vrtjela na pilećoj nozi (Afanasjev 2009: 28). To je bila koliba Babe Jage. Baba Jaga je prima u kuću, daje joj jesti i piti. Marjuška joj objašnjava da ide u potragu za Finistom te joj Baba Jaga pomaže darujući joj „srebrnu preslicu i zlatno vreteno“ koje će pokloniti carici koja je začarala Finista, govoreći da samo mora sjesti uz more dok je carica u šetnji (Afanasjev 2009: 29). Baba

Jaga je šalje dalje k svojoj sestri. Nakon što dođe do nje, sestra Babe Jage, koja se isto zove Baba Jaga, joj opet pomaže darujući joj „srebrni tanjurić i zlatno jaje“ da ga pokloni carici kako bi vidjela Finista, samo mora sjesti uz more dok je carica u šetnji (Afanasjev 2009: 31). Marjuška dolazi do treće sestre, Babe Jage, koja joj daruje „zlatni okvir za vezenje i iglu“ i govori isto što i njezine sestre, da sjedne uz more i čeka caricu da bude u šetnji (Afanasjev 2009: 32). Marjuška u šumi susreće vuka na kojem odleti do desetog kraljevstva. Tamo sjeda uz more i prvi dan izvadi prvi dar. Carica ga želi kupiti, ali joj ga ona daruje te zauzvrat traži vidjeti Finista. Carica joj dozvoli vidjeti ga, ali napitkom uspava Finista da se ne probudi dok je Marjuška prisutna. Drugi dan Marjuška ponovo sjedi uz more, vadi drugi poklon koji opet pokloni carici i moli je da joj dozvoli opet vidjeti Finista. Carica joj dozvoli i opet začara Finista koji se ne probudi dok je Marjuška tu. Treći dan Marjuška opet sjedi pored mora te vadi treći poklon. Carica ga opet želi kupiti, ali joj ga Marjuška opet poklanja kako bi zauzvrat mogla vidjeti Finista. Iako je carica i ovaj put začarala Finista, Marjuška ga uspijeva probuditi tako što na njega kapne njena suza. Finist se budi i prepoznaje Marjušku koja ga je napokon pronašla, saziva vijeće plemića i savjetuje se s kojom od njih dvije bi trebao ostati: caricom koja ga je prodala ili Marjuškom koja je prešla devet zemalja, brda i planine, šume i rijeke, kako bi došla do njega. Oni ga savjetuju da ostane s Marjuškom koju oženi i s kojom živi sretno do kraja života (Afanasjev 2009: 33-34).

Likovi koje u ovoj bajci pronalazimo su:

- 1) junak-tražitelj – Marjuška koja odlazi u potragu za Finistom nakon što ga njezine sestre otjeraju postavljajući zamku na prozor;
- 2) protivnik – starije sestre ljubomorne su na najmlađu, na njenu ljepotu i vezu s Finistom te pokušavaju uništiti tu vezu postavljanjem prepreka koje uzrokuju da Finist odleti i nestane iz života junakinje;
- 3) darivatelj – niski starac na tržnici Marjuškinom ocu poklanja kutijicu u kojoj se nalazi pero Finista te Baba Jaga koja Marjuški daruje čarobna sredstva;
- 4) čarobni pomoćnik – vuk na čijim leđima Marjuška odleti do desetog kraljevstva te Baba Jaga koja joj daje upute i predmete koji joj pomažu na putu, odnosno:

prva Baba Jaga – „Marjuški je donijela nešto hrane i pila i onda je stavila u krevet. Sljedećeg jutra je probudila prije izlaska Sunca, dala joj srebrnu preslicu i zlatno vreteno i rekla: (...)“ (Afanasjev 2009: 29);

druga Baba Jaga – „Marjuški je donijela nešto hrane i pila i onda je stavila u krevet. Sljedećeg jutra je probudila prije izlaska Sunca, dala joj srebrni tanjurić i zlatno jaje i rekla: (...)“ (Afanasjev 2009: 31);

treća Baba Jaga – „Marjuški je donijela nešto hrane i pila i onda je stavila u krevet. Sljedećeg jutra je probudila prije izlaska Sunca, dala joj zlatni okvir za vezenje i iglu, te rekla: (...)“ (Afanasjev 2009: 32);

- 5) carica – Finist se nalazi u desetom kraljevstvu, a carica je „zločesta čarobnica i dala mu je napitak, te dok je bio začaran prisilila ga da se njome oženi“ (Afanasjev 2009: 29);
- 6) pošiljatelj – Baba Jaga šalje Marjušku k svojim sestrama te je sve šalju dalje do desetog kraljevstva s poklonima.

Unutar ove bajke pronalazimo sljedeće funkcije:

Funkcija 1. *udaljavanje* – majka je umrla, otac odlazi na sajam;

Funkcija 4. *raspitivanje* – zle sestre prisluškuju i špijuniraju Marjušku;

Funkcija 6. *podvala* – sestre stavljaju čavle i noževe na prozor na koji slijeće Finist;

Funkcija 8. *nedostatak* – Marjuški nedostaje ljubav, odlazi u potragu za Finistom;

Funkcija 9. *posredovanje* – Marjuški otac odobrava odlazak kako bi pronašla Finista;

Funkcija 11. *odlazak* – Marjuška odlazi, u bajku se uvodi lik Babe-jage koja ima funkciju darivatelja od koje dobiva čarobna sredstva, a koja joj na kraju pomažu da se sretne s Finistom;

Funkcija 12. *prva darivateljeva funkcija (provjera)* – Baba Jaga ispituje Marjušku kamo ide, koga traži, od koga bježi – oslabljeni način provjere;

Funkcija 13. *reakcija junaka* – Marjuška odgovara koga traži i kamo ide;

Funkcija 14. *dobivanje čarobnog sredstva* – Baba Jaga daruje Marjuški srebrnu preslicu i zlatno vreteno iz kojeg izlaze niti od čistog zlata; potom dobiva srebrni tanjurić i zlatno jaje, a kad zavrti tanjurić stvori se još jedno zlatno jaje; zadnje čarobno sredstvo je zlatni okvir za vezenje i igla, koji kada drži, igla sama veze;

Funkcija 15. *prostorno premještanje iz jednog carstva u drugo, putovanje uz pomoć vodiča* – Marjuška odleti na leđima vuka koji je prenosi u deseto kraljevstvo;

Funkcija 19. *otklanjanje nevolje ili nedostatka* – Marjuška uz pomoć čarobnih poklona, koji joj služe kao mamac za caricu, dolazi do Finista te ga njena suza probudi iz dubokog začaranog sna;

Funkcija 31. *svadba* – nakon buđenja Finist odlučuje, uz savjete plemića, ostati s Marjuškom te se sretno vjenčaju.

5.2. „Vasilica Prekrasna“

Bajka započinje opisom obitelji: u dalekom carstvu živi trgovac sa svojom kćeri Vasilicom Prekrasnom kojoj majka na samrti poklanja lutku uz naputak da je nikome ne pokazuje te da, kada bude imala problem, nahrani lutku i pita je za savjet. Nakon majčine smrti, otac se ponovo oženi ženom koja ima dvije kćeri. Kako je Vasilica bila najljepša djevojka u selu, i maćeha i polusestre su bile ljubomorne te su je pokušale izložiti lošim uvjetima misleći da će to poružniti Vasilicu (Afanasjev 2009: 55). Maćeha je zadavala Vasilici poslove koje je po cijele dane obavljala, a navečer bi nahranila svoju lutku koja bi je tješila i savjetovala. S vremenom je Vasilica bivala sve ljepšom te su je mnogi mladići željeli za ženu. Maćehi to nije bilo drago te je odvrćala mladiće „rekavši im da prvo želi udati starije kćeri“ (Afanasjev 2009: 56). Nakon nekog vremena otac odlazi na dalek put te maćeha to koristi kao priliku da se sa kćerima i Vasilicom preseli na rub šume u kojoj živi Baba Jaga koja jede ljude „poput pilića“ (Afanasjev 2009: 56). Maćeha bi slala Vasilicu u šumu u nadi da će je Baba Jaga pojesti i da se neće vratiti, ali ona bi uvijek sigurno stigla kući. Jednom prilikom maćeha zadaje kćerima zadatak i ostavlja upaljenu samo svijeću u sobi gdje kćeri rade, ali nju ubrzo jedna od kćeri ugasi. Djevojke nisu imale svjetla te šalju Vasilicu u šumu k Babi Jagi da joj da svjetlo. Traži savjet od lutke koja joj govori da ide i da se ne brine dok god nju ponese sa sobom.

Vasilica se uputi k Babi Jagi i kroz šumu susreće tri konjanika: prvog odjevenog u bijelo na bijelom konju, nakon kojega svane jutro, drugog odjevenog u crveno na crvenom konju, nakon kojega se pojavi sunce, i konjanika odjevenog u crno na crnome konju, nakon kojeg padne noć. Baba Jaga joj po dolasku govori da će joj dati svjetlo, ali da prvo mora odraditi ono što naloži. Zada joj više posla nego što ga je ikada imala pa Vasilica pita lutku za pomoć, a lutka odradi sve zadatke umjesto Vasilice osim jednoga. Drugi dan Baba Jaga opet zada Vasilici mnogo posla, koji opet obavi lutka kako bi pomogla Vasilici. Nakon što je Baba Jaga upita kako je uspjela tako brzo obaviti sve zadatke, Vasilica priznaje da joj je pomogao „blagoslov moje majke“ na što je Baba Jaga pušta i daje joj „jednu od lubanja sa sijevajućim očima“ (Afanasjev

2009: 62). Vasilica se vraća kući u kojoj je još mrak jer bez nje ne znaju upaliti vatru. Htjela je baciti lubanju, ali ona joj se obrati i kaže da će je njezina maćeha trebati. Nakon što je unijela lubanju u kuću, „počela je buljiti u maćehu i dvije sestre. Oči su joj gorile i žarile ih poput jarkog sunca. Pokušavale su se skriti, ali su ih oči slijedile kamo god su pošle. Do jutra su na podu nađene tri hrpice pepela. Vasilica je ostala sama“ (Afanasjev 2009: 64). Zakopala je lubanju i uselila se kod jedne starice kod koje je počela tkati. Lutka joj savjetuje da joj donese „stari češalj, stari čunčić i nešto konjske dlake“ te do jutra Vasilicu dočeka „divan razboj“ za tkanje (Afanasjev 2009: 64). Vasilica je satkala svršeno sukno koje starica nosi na dvor caru koji želi da mu starica od toga sašije košulje. Starica priznaje kako to nije napravila ona nakon čega car traži da košulju sašije ona koja je to satkala. Vasilica sašije caru košulje nakon čega car pošalje slugu po nju. Zaljubljuje se u nju na prvi pogled, oženi je te poziva njena oca i staricu da žive na njegovom dvoru (Afanasjev 2009: 65-66).

Likove koje pronalazimo su:

- 1) junak – Vasilica Prekrasna: prolazi kroz niz zadataka koje joj postavljaju maćeha i Baba Jaga;
- 2) protivnik – maćeha i sestre: ljubomorne su na njenu ljepotu, maćeha je šalje u šumu u nadi da će je Baba Jaga pojesti te da se neće vratiti;
- 3) darivatelj – Vasilici majka na samrti poklanja čarobnu lutku, koja joj pomaže u rješavanju zadataka i problema te je savjetuje; Baba Jaga joj daruje svjetlo po koje je došla;
- 4) čarobni pomoćnik – lutka koja oživi nakon što je Vasilica nahrani; savjetuje i pomaže Vasilici razriješiti sve probleme;
- 5) car – dolazi na kraju priče kao nagrada za njezin trud i upornost nakon što je riješila teške zadatke koje joj je postavila maćeha;
- 6) pošiljatelj – sestre šalju Vasilicu u šumu k Babi Jagi da donese svjetlo.

Funkcije koje se mogu pronaći u ovoj bajci su:

Funkcija 1. *udaljavanje* – Vasilici majka umire dok je još dijete te otac kasnije odlazi na dalek put;

Funkcija 6. *prevara* – maćeha i sestre lažno šalju Vasilicu po vatru, znajući da je Baba Jaga opasna i nadajući se da će je to uništiti;

Funkcija 7. *sudjelovanje* – Vasilica prihvaća odlazak k Babi Jagi;

Funkcija 9. *posredovanje* – posrednik koji izaziva odlazak junaka su sestre i maćeha, Vasilica saznaje svoj zadatak;

Funkcija 11. *odlazak* – Vasilica odlazi u šumu k Babi Jagi po svjetlo;

Funkcija 12. *prva darivateljeva funkcija (provjera)* – Vasilicina lutka, koju je dobila od majke, daje joj savjete i pomaže joj u ispunjavanju zadataka koje postavlja Baba Jaga;

Funkcija 13. *junakova reakcija* – Vasilica slijedi savjete svoje lutke i s ljubavlju brine o njoj, zbog čega lutka nastavlja pomagati;

Funkcija 14. *dobivanje čarobnog sredstva* – Lutka je čarobni predmet koji pomaže Vasilici tijekom njezinih zadataka;

Funkcija 18. *pobjeda* – Vasilica uspješno rješava sve postavljene zadatke;

Funkcija 19. *otklanjanje nevolje ili nedostatka* – Baba Jaga daje Vasilici svjetlo;

Funkcija 20. *povratak* – Vasilica se vraća kući sa svjetlom;

Funkcija 25. *težak zadatak* – Vasilica mora izraditi košulje caru;

Funkcija 26. *rješavanje zadatka* – Vasilica sašije košulje;

Funkcija 27. *prepoznavanje junaka* – car prepoznaje Vasilicu, njenu ljepotu i zaljubljuje se u nju;

Funkcija 30. *kažnjavanje* – maćeha i sestre umiru od vatre koju je donijela Vasilica, što simbolizira kaznu za njihovo zlo;

Funkcija 31. *svadba* – Vasilica se udaje za cara i postaje carica.

5.3. „Princeza-žaba“

Bajka, kao i prethodne, počinje predstavljanjem obitelji: car, carica i njihova tri sina žive u dalekom kraljevstvu. Kada je došlo vrijeme za njihovu ženidbu, otac im naređuje da odaberu zaručnicu. Kako bi to učinili, svaki brat ispaljuje strijelu, a tamo gdje strijela padne, tu će pronaći svoju buduću suprugu. Dok starija braća nalaze djevojke iz plemstva, najmlađem princu, Careviću Ivanu, strijela pada u močvaru, gdje pronalazi žabu. Iako tužan, princ oženi žabu kako mu je naredio otac. Nakon ženidbe, car želi provjeriti koliko su vješte snahe te im zadaje zadatke. Prvi zadatak je bio ispeći mu kruh. Carević Ivan sav nesretan govori svojoj supruzi koji zadatak je dobila na što ona kaže: „Ne brini, Careviću Ivane. Samo ti odi u krevet

i dobro se naspavaj. Jutra su mudrija od večeri“ (Afanasjev 2009: 68). Nakon što Carević zaspe, ona se pretvori u prekrasnu ženu, Vasilicu Mudru, te poziva svoje čarobne sluge koji joj pomažu ispeći savršen kruh, koji objeđuju za vrijeme blagdana. Sutradan car bude oduševljen njezinim kruhom. Drugi zadatak koji dobivaju snahe je sašiti caru sag. Žaba se opet pretvara u divnu ženu dok Carević Ivan spava, poziva svoje sluge koji sašiju predivni svileni sag. Dok su žene starije braće sašile obične sagove koje car želi koristiti za otirače, Vasilicin sag postavlja na tron. Nakon provjere car kaže sinovima da dovedu supruge na gozbu. Žaba Careviću Ivanu kaže da ode sam, ali da se ne brine i da će doći za njim. Supruge starije braće obukle su najljepše haljine i sredile se, ali kada se pojavila Vasilica Mudra, odmah je bila najljepša među svima. Nakon gozbe, Ivan odlazi doma prije Vasilice i pronalazi njezinu žablju kožu te je baca u vatru. Vasilica mu tužno govori: „[S]amo da si pričekao još tri dana, mogla sam zauvijek biti tvoja. Ali sada, ako me želiš, moraš ići preko devet zemalja i devet carstava, u desetu zemlju Koščeja Besmrtnog“ (Afanasjev 2009: 71). Carević se zaputi ne znajući kuda ide i po putu sreće starca koji mu poklanja klupko vune koje se otkotrlja u putokaz. Na putu Carević Ivan susreće medvjeda, koji mu govori da ga ne ubije i da će mu možda zatrebati. Nakon medvjeda nailazi na guska, koji mu se isto obrati s molbom da ga poštedi smrti. Carević nastavlja put gladan i nailazi na zeca koji također moli za pošteđu. Naposljetku na obali vidi štuku koja ga također moli. Nakon što spasi štuku dolazi do kolibe Babe Jage. Ona mu da jesti i piti i on joj ispriča o svojoj supruzi žabi. Baba Jaga zna već sve o njoj i otkrije Careviću Ivanu kako će doći do igle u kojoj je smrt Koščeja Besmrtnog. Carević Ivan poslušava Babu Jagu i dođe do stabla na kojem se nalazi ta smrt. Nikako ne može spustiti škrinju i naiđe medvjed kojeg je poštedio i spusti mu škrinju. Iz škrinje izleti zec koji pobjegne, ali ga sustigne zec kojeg je Carević poštedio te iz zeca iskoči patak. Patak odleti, ali se pojavi gusak kojeg je Carević poštedio te iz patka u more ispadne jaje u kojem je igla. Na kraju štuka donosi Careviću jaje i on odlazi u palaču. Nakon što je Koščej Besmrtni vidio jaje, prepao se, a kad je Carević Ivan odlomio vrh igle, Koščej je pao na pod mrtav. Carević Ivan ulaz u palaču, Vasilica ga prepoznaje i baca mu se u naručje. Skupa se vrate u njihovo carstvo i žive sretno do kraja života.

Likovi koje pronalazimo u bajci su:

- 1) junak – Carević Ivan, najmlađi sin cara iz dalekog kraljevstva koji odlazi u potragu za svojom suprugom, Princezom-žabom;
- 2) protivnik – Koščej Besmrtni, otac Princeze-žabe, to jest Vasilice Mudre, koji je začarao jer je mudrija od njega; Carević Ivan ga treba ubiti kako bi ponovo bio sa svojom suprugom;

- 3) darivatelj – starac koji Careviću poklanja klupko vune kao putokaz;
- 4) čarobni pomoćnik – Princeza-žaba koja svojim čarolijama pomaže Careviću Ivanu ispuniti zadatke koje postavlja njegov otac; Baba Jaga koja ga šalje do čarobne igle; životinje koje Careviću pomažu u šumi;
- 5) car – otac Carevića Ivana, postavlja mu zadatke;
- 6) pošiljatelj – Princeza-žaba; nakon što Carević spali njezinu žablju kožu, ona mu kaže da će je morati pronaći u desetom carstvu ako želi biti s njom, pretvara se u bijelog labuda i odleti;
- 7) lažni junak – starija braća Carevića Ivana koji su naizgled uspješniji od njega u odabiru supruga, ali ne uspijevaju izvršiti očeve zadatke dobro kao Ivan.

Funkcije koje pronalazimo u bajci:

Funkcija 8-a. *nedostatak* – junaku nedostaje supruga, baca strijelu i odlazi po nju; početak bajke;

Funkcija 9. *posredovanje* – car Ivana šalje po suprugu kad je Ivan saznao da je strijela pala kod žabe i nije znao što učiniti;

Funkcija 11. *odlazak* – Carević odlazi u močvaru po suprugu;

Funkcija 14. *dobivanje čarobnog sredstva* – Princeza-žaba koja ima čarobne moći kojima pomaže Ivanu riješiti očeve zadatke;

Funkcija 1. *udaljavanje* – Princeza-žaba odlazi u deseto kraljevstvo nakon što Carević Ivan spali njenu žablju kožu;

Funkcija 11. *iznova odlazi u potragu* – Carević Ivan odlazi u potragu za svojom suprugom u deseto kraljevstvo; u bajku se uvode darivatelji – životinje i starac;

Funkcija 12. *ponovna provjera – junaka mole za milost* – medvjed, gusak, zec i štika mole Carevića Ivana da ih poštedi smrti;

Funkcija 13. *ponovna reakcija junaka* – Carević poštedi životinje;

Funkcija 14. *ponovno dobivanje čarobnog sredstva* – Baba Jaga otkriva Ivanu gdje pronaći čarobnu iglu kojom će usmrtili Koščeja Besmrtnog;

Funkcija 15. *prostorno premještanje junaka* – Ivan prelazi iz svog kraljevstva preko devet kraljevstava kako bi došao do Princeze-žabe;

Funkcija 25. *postavljanje teškog zadatka* – Carević Ivan treba pronaći čarobnu iglu na vrhu stabala u škrinji u kojoj je zec, iz kojeg izlazi patka, koja nese jaje u kojem se nalazi igla;

Funkcija 26. *rješavanje* – Carević Ivan dolazi do igle uz pomoć šumskih životinja;

Funkcija 30. *kažnjavanje* – Carević usmrti Koščeja tako što odlomi vrh igle;

Funkcija 31. *svadba* – Carević Ivan pronalazi suprugu i skupa se vraćaju u svoje kraljevstvo živjeti sretno do kraja života.

6. Zaključak

U ovom radu istražene su ključne značajke ruskih narodnih bajki kroz analizu njihovih struktura, likova i funkcija. Polazeći od teoretskog okvira koji je postavio Vladimir Propp, pokazano je da narodne bajke kao književni oblik prate strogo određene konvencije izražavanja, a ipak zadržavaju sposobnost prilagodbe različitim kulturnim i povijesnim kontekstima. Proppova analiza funkcija likova i njihove uloge u razvoju fabule pokazala je da bajke imaju univerzalne obrasce koji se ponavljaju, neovisno o pojedinostima priče. Junaci, protivnici, darivatelji i pomoćnici funkcioniraju unutar ustaljenih okvira, čime se omogućuje predvidljiv, ali dinamičan razvoj radnje. Osim toga, detaljna analiza likova otkrila je njihovu jednostavnost, ali i simboličku dubinu koja se očituje u polaritetu dobra i zla te u motivima čudesnog i nadnaravnog. Klasifikacija bajki, iako izazovna, pruža uvid u različite tipove bajki i njihove funkcije. Proppova teorija, uz doprinos finske škole i drugih istraživača, omogućila je bolje razumijevanje slojevitosti bajki te njihovih varijanti kroz različite kulture. Međutim, unatoč sustavnim pokušajima klasifikacije, ostaje vidljivo da bajke često prelaze granice svojih kategorija, miješajući elemente različitih vrsta priča. Provedena je analiza triju ruskih narodnih bajki – „Perce Finista sokola“, „Vasilica Prekrasna“ i „Princeza-žaba“. Analiza je bazirana na Proppovoj *Morfologiji bajke* te pokazuje kako se u sve tri bajke pojavljuju ustaljeni likovi (iako se ne mora u svim bajkama pojaviti svih sedam likova). Također, u analiziranim bajkama vidimo na primjeru kako je redoslijed funkcija ustaljen, premda se ne pojavljuju svih trideset i jedna.

Možemo zaključiti kako ove priče nisu samo zabava ili dječja literatura, već nositelji kulturnih vrijednosti i svjetonazora. Bajke omogućuju očuvanje kulturnih tradicija i prijenos moralnih lekcija, dok su istovremeno maštovite. Ovaj rad pruža temelje za daljnje istraživanje kako ruskih, tako i drugih svjetskih bajki, te ukazuje na potrebu za kontinuiranim istraživanjem i analizom narodne književnosti kroz različite teoretske pristupe.

7. Bibliografija

Izvori:

Afanasjev, Aleksandr Nikolajevič. *Ruske narodne bajke*. Prev. Ljubica Hlad, Zagreb: Misl, 2009.

Literatura:

„bajati“. *Hrvatski jezični portal*:
https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eF9jXw%3D%3D&keyword=bajati. Posjećeno 1.9.2024.

„baju“. *Ètimologièeskij onlajn-slovar' ruskogo jazyka Maksa Fasmera*.
<https://lexicography.online/etymology/vasmer/%D0%B1/%D0%B1%D0%B0%D1%8E>. Posjećeno 24.10.2024.

Meletinskij, E. M. „Geroi volšebnoj skazki“. *Proishoždenie obraza*. Moskva – Sankt-Peterburg: Akademija Issledovanij Kul'tury, Tradicija. 2005.

Meletinskij, E. M. „Mif i skazka“. *Fol'klor i postfol'klor: struktura, tipologija, semiotika*:
<https://ruthenia.ru/folklore/meletinsky11.htm>. Posjećeno 1.9.2024.

Novik, E. S. „Sistema personažej ruskoj volšebnoj skazki“. *Fol'klor i postfol'klor: struktura, tipologija, semiotika*: <https://www.ruthenia.ru/folklore/novik8.htm>. Posjećeno 4.9.2024.

Propp, Vladimir. *Morfologija bajke*. Prev. Petar Vujičić i drugi. Beograd: Prosveta, 1982.

Propp, Vladimir. *Morfologija volšebnoj skazki. Istoričeskie korni volšebnoj skazki*. Moskva: Izdatel'skaja Gruppy „Azbuca-Attikus“, Izdatel'stvo KoLibri, 2020.

Solar, Milivoj. *Teorija književnosti. XII. izdanje*. Zagreb: Školska knjiga, 1988.

„skazka“. *Ètimologièeskij onlajn-slovar' ruskogo jazyka Maksa Fasmera*.
<https://lexicography.online/etymology/vasmer/%D1%81/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B0>. Posjećeno 24.10.2024.

Sažetak

LIKОВИ I FUNKCIJE U RUSKIM NARODNIM BAJKAMA

Ovaj diplomski rad analizira ruske narodne bajke kroz teorijski okvir Vladimira Proppa, s naglaskom na strukturu priče, likove i njihove funkcije. U uvodnom dijelu rada objašnjena je etimologija i značenje pojma „bajka“, kao i osnovne karakteristike koje je čine specifičnim književnim oblikom. Središnji dio rada posvećen je Proppovoj teoriji o morfologiji bajki, koja bajke promatra kroz funkcije likova koje se ponavljaju i univerzalne obrasce radnje. U radu se analizira kako se ti teorijski koncepti primjenjuju na ruske narodne bajke, na primjeru bajki „Perce Finista sokola“, „Vasilica Prekrasna“ i „Princeza-žaba“, pri čemu se proučavaju uloge likova kao što su junaci, protivnici, darivatelji i pomoćnici, te njihov doprinos narativnoj dinamici. Zaključuje se da bajke, iako jednostavne po strukturi, prenose važne kulturne vrijednosti i simboličke motive, te da imaju univerzalne obrasce koji ih povezuju s drugim narodnim pričama širom svijeta.

Ključne riječi: Vladimir Propp, bajke, funkcije, likovi

Резюме

ПЕРСОНАЖИ И ФУНКЦИИ РУССКИХ ВОЛШЕБНЫХ СКАЗОК

Настоящая дипломная работа анализирует русские волшебные сказки на базе теории Владимира Яковлевича Проппа, с акцентом на структуре повествования, персонажах и их функциях. В первой части работы объяснены этимология и значение термина *сказка*, а также даны основные характеристики, которые делают её особой литературной формой. Центральная часть работы посвящена теории Проппа о морфологии сказки, которая рассматривает сказки через повторяющиеся функции персонажей и универсальные схемы сюжета. В работе анализируется, как эти теоретические концепции применяются к русским народным сказкам на примере сказок „Перышко Финиста ясна сокола“, „Василиса Прекрасная“ и „Царевна-лягушка“. Исследуются роли персонажей, как, например, герои, противники, дарители и помощники, и их вклад в развитие повествования. В заключение подчеркивается, что, несмотря на простоту структуры, сказки передают важные культурные ценности и символические мотивы, а также обладают универсальными схемами, которые связывают их с другими народными сказками по всему миру.

Ключевые слова: Владимир Пропп, сказки, функции, персонажи

Summary

CHARACTERS AND FUNCTIONS IN RUSSIAN FAIRYTALES

This master's thesis studies Russian fairytales of folk origin through the theoretical framework of Vladimir Propp, with an emphasis on story structure, characters, and their functions. The introductory part of the paper explains the etymology and meaning of the term fairytale, as well as the basic characteristics that make it a specific literary form. The main part of the paper focuses on Propp's theory of morphology of the fairytales, which observes them through the recurring functions of characters and universal plot patterns. The thesis analyses how these theoretical concepts are applied to Russian folk tales "The Feather of Finist the Falcon," "Vasilisa the Beautiful" and "The Frog Princess" while studying the roles of characters such as heroes, adversaries, givers and assistants, and their contribution to the narrative dynamics. It is concluded that fairytales, although simple in structure, convey important cultural values and symbolic motifs, and that they have universal patterns that connect them with other fairytales around the world.

Keywords: Vladimir Propp, fairytale, functions, characters